

FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XVII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM 48.

2017.

Bálterem a XIX. század első felében
(Illusztráció a Honderű 1843. évi évfolyamából)

Sárköziné Sároviits Hajnalika
(1959 - 2017)

Balra: nemespécselyi nemesi udvarház;
jobbra: a pécselyi református templom, a mellette folyó kis patak hidjával
(Fotók: dr. Marossy Endre)

TARTALOM

SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA (1959 – 2017)	3
--	---

TANULMÁNYOK

Rác János: SZOMSZÉDAINK HELYNEVEI IV.	4
Tóth-Bencze Tamás: ADALÉKOK A BALATONFÜREDI FÜRDŐHELYI TÁRSASÁGI ÉLET TÖRTÉNETÉHEZ	11
Némethné Rác Lídia: MESÉLŐ FÜREDI SÍRKÖVEK: TAGYOSI CSAPÓ JÓZSEF ÉS HOLLÓSY FILEP ALOJZIA HALÁLIG TARTÓ SZERELME	20

KÖZLEMÉNYEK

Egervölgyi Dezső: BALATONFÜREDHEZ KAPCSOLÓDÓ NUMIZMATIKAI EMLÉKEK	28
---	----

OLVASÓINK ÍRTÁK

Fenyves Mária Annunziata: A FÜREDI NÁDAS CSÖNDESEN ZIZZENT	30
Csizmazia Darab József: A BALATON JEGÉN	33

PÓTLÁSOK

Tóth-Bencze Tamás: PÓTLÁS A „BALATONFÜRED EMLÉKJELEI” C. KÖNYVHÖZ	37
KIEGÉSZÍTÉSEK A „BALATONFÜREDI ÉLETRAJZI LEXIKON”-HOZ	40

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XVII. évfolyam 2. szám 48.

2017.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
Dr. RÁCZ JÁNOS

Szerkesztő bizottság:
BAÁN BEÁTA, NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA,

SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA,

Dr. SZŰTS ISTVÁN GERGELY,
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
BUDÁNÉ BOCSOR ÁGNES
elnök

A folyóirat
Balatonfüred Város Önkormányzata
támogatásával jelent meg.

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 400 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként háromszor:
április, július, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Csizmazia Darab József üzemmérnök,
Budapest

Egervölgyi Dezső ny. mezőgazdasági telepvezető,
műgyűjtő,
Zirc

Fenyves Mária Annunziata művészeti író,
Budapest

Némethné Rác Lídia ny. könyvtáros, gyűjtemény-
vezető,
Balatonfüred

Dr. Rác János nyelvész,
Balatonfüred

Topolánszky Ádám társadalomkutató, publicista,
Budapest

Tóth-Bencze Tamás könyvtáros,
Balatonfüred

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden, a Lipták Gábor Városi Könyvtárban,
a Városi Helytörténeti Gyűjtemény
és Kiállítóhelyen,
a Tourinform Irodában,
a Grafit Papír-Írószer-Nyomatvány Boltban
(Köztársaság utca 18.),
az Arácsi Népházban és
a Bodorka – Balatoni Vízivilág Látogatóközpontban.

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak,
és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

A folyóirat korábbi számai – az aktuális év számainak kivételével – pdf formátumban letölthetők a
<http://www.historia-bfured.hu/f%C3%BCredi-hist%C3%B3ria,14.html> oldalról, az egyes számok tartal-
omjegyzéke alatt található link segítségével.

SÁRKÖZINÉ SÁROVITS HAJNALKA (1959 – 2017)

Lapzártakor kaptuk a szomorú, lesújtó hírt, hogy szerkesztőségünk szeretett tagja, a balatonfüredi Lipták Gábor Városi Könyvtár fáradhatatlan igazgatója, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Veszprém Megyei Szervezetének volt elnöke, a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület titkára, továbbá több civil egyesület tagja és tisztségviselője, Sárköziné Sárovits Hajnalka súlyos betegség után elhunyt. Munkatársunk kedves emlékét megőrizzük.

A Füredi História Szerkesztő Bizottsága

Még most sem tértem magamhoz a 2017. augusztus 25-én, délelőtt kapott hírtől: Sárköziné Sárovits Hajnalka eltávozott közülünk. Mindig emlékezni fogunk rá!

Sárköziné Sárovits Hajnalka 1959. április 10-én született Győrben. Fiatalon került Balatonfüredre, itt járt iskolába. 1981-ben fejezte be felsőfokú tanulmányait a Szombathelyi Tanárképző Főiskolán, és került első és egyetlen munkahelyére, a balatonfüredi Városi Könyvtárba gyermekkönyvtáros-ként. Több átszervezést és intézményátalakítást megért, sőt az 1990-es évek második felében a könyvtár és a művelődési ház közös irányítását is el kellett látnia, egészen 2003. június 30-ig (Aranyhíd KSZI). 1998-ban lett a könyvtár igazgatója. A város kulturális életében, annak megszervezésében meghatározó szerepet játszott, legyen az ünnepi könyvhét, író-olvasó találkozó, irodalmi est, könyvbemutató, kiállításmegnyitó, vagy akár a már több évtizedes múltra visszatekintő vers- mese- és prózamonddó verseny megszervezése és lebonyolítása. Rendkívül fontosnak tartotta a gyerekek olvasóvá nevelését, a gyermekkönyvtári olvasótáborok megtartását, de a felnőttek kulturális ellátását sem hanyagolta el. Kiemelten támogatta a helyismereti, helytörténeti kutatómunkát, a helyi értékek, tárgyak, dokumentumok mentését és megőrzését. 2013-ban kitüntették a 2012. évi Balatonfüred Kultúrájáért Díjjal, illetve 2012-ben megkapta a Balatonfüred Városért Közalapítvány Kulturális Nagykövete címet is.

(tbt)

* * *

Úgy emlékezem Hajnalkára, mint olyan valakire, aki a legmagányosabb és legreménytelenebb pillanatokban is képes volt a fürediek hangulatán javítani. Sokszor beszéltem vele személyesen és telefonon, mindig segítőkész és együttműködő volt. Nála a kiindulópont az volt, hogyan tudna embereknek segíteni, miképp tudna különböző nézetvilágú, természetű és temperamentumú embereket, elsősorban a helyi lakosokat és kultúrköröket összekovácsolni, a harmónia irányába terelni. Tőle sem panaszt, sem támadó hangvétellű beszédstílust soha nem hallottunk. Őszinte szeretet sugárzott belőle.

Hajni a Lipták-örökség nagy tisztelője és támogatója volt. A könyvtár névadásában is nagy szerepe volt annak, hogy ismerte és tisztelte Lipták Gábort, a családtagokkal is mindig együttműködő volt, és kiváló kapcsolatot ápolt.

Szeretreméltó személyiség volt, Füred egyik jelentős, kedves színfoltja. A könyvtárban szervezett kulturális programok és előadások népszerű események voltak a zordabb őszi-téli időszakban. Szerettünk ezeken részt venni.

Isten áldjon Hajni! A szó legszorosabb értelmében pótolhatatlan voltál, nagy űrt hagytál magad után, és nagyon fogsz hiányozni! Köszönjük, amit a füredi és egyetemes magyar kultúráért, valamint a fürediekért tettél!

Topolánszky Ádám

RÁCZ JÁNOS

SZOMSZÉDAINK HELYNEVEI IV.

KÖZVETLEN SZOMSZÉDOK

A szelektől védett Pécselyi-medence kedvező klímája, valamint a sok forrás, a magaslatokról bőségesen csörgedező patakok miatt ősidők óta lakott. A korábbi két községet 1942-ben *Nemespécsely* néven egyesítették, 1946-ig Zala megyéhez tartozott, 1950-től *Pécsely* a neve.

PÉCSELY

Neve igen korai felbukkanású, 1211: „in villa *Pechel*” (TÖ.), 1244: *Peychil*, *Peychul*, 1309: *Pechel* (Cs. III: 92), 1343: *Pechel* (VR. 376). Másolati, illetve nem hiteles forrásokban is így szerepel, 1055/1324 u.: *Pechel* (DHA. I: 154), 1082/1350/1407: *Pechel*, *Pechul* (uo.: 231, 238), 1092/1274/1399: *Pechel* (uo.: 282). 1585: *Pécel* (PK. I: 126), 1617: *Pécsel* (ÉP.), 1819–1869: *Pécsöly* (MKF.).

A mai ejtészváltozatok között megvan a *Pécsěj* forma mellett a *Pécsöl(i)* is (vö. VeMFN. IV: 450), amely a második szótagbeli magánhangzó labializációjának eredményeként jött létre. A *Pécsely* elnevezés pusztá személynévből keletkezett magyar névadással, etimológiailag azonos a *Pécel* ~ *Pecöl* helynevekkel. Jakubovich Emil már 1927-ben rámutatott arra, hogy „régí nyelvünk hangtörvényei szerint a *Pezli* – *Pecli* személynévből származott a *Pecül* – *Pecel* személynév, és ilyen nevű megszólítótól a *Pecül*, *Pecel*, *Pecsely*, *Pécel* és *Pécsel* – *Pécsöl* helyneveink” (236). A helynév alapjául szolgáló személynév német eredetű; vö. ném. *Pezili* ~ *Pecili* (FNESz. *Pécel*). A német *c* helyén lévő magyar *cs* hanghelyettesítés eredménye lehet.

Pécsely a XII – XIII. század fordulóján három önálló falura különült el: *Nagy*-, *Kis*- (más néven *Alsó*-), valamint *Felső*- (később *Nemes*-) *Pécsely*. 1418: *Kispechel*, 1431, 1460: *Naghpechel* (Cs. III: 92), 1588: *nagy Peczel* (PK. III: 405). Sőt, sokáig megvolt Pécsely-pusztá (1852: *Kis Pecsels Pusztá* [C.], 1864: „hajdan helység lehetett, gyanítható, azelőtt mintegy 36-40 évvel elpusztított pusztá templomáról” (P.) is. A XVIII–XIX. századi térképeken ugyancsak hasonlóan jelölik ezeket: 1782–1785: *Kis Pétsöl*, *Nemes Pétsöl* (JO.), 1773–1808: *Kispécsely*, *Nagypécsely*, *Nemespécsely* (MTHt. ZM.), 1806: *Kis Pecsöly*, *Nagy Pecsöly* (Li.), 1854: *Kis-pécsöl* (GK.), *NS. [Nemes] Pecsöl*, *Nagy Pécsel* (GP.), 1855: *Nagy-Pécsel*, *Nemespetsel* (GPn.), 1857: *Nagy Pecsels*, *Nemes Pecsels* (DN.), 1858: *Kis Pécsely* (DNPé., NP.), *Nagy-Pécsely* (DNP), 1864: *Nagy Pécsel*, *Nemes és Kis-Pécsel* (P.), 1869–1887: *Kispécsel*, *Nagypécsel*, *Nemespécsel* (HKF.), 1907: *Nagy-Pécsel* (Bé.), 1923: *Kis*

Pécsely (NNf.). Mai helynévgyűjteményben *Nemespécsely*, „mert lakosai többnyire nemesek voltak”, *Kispécsely*, „mert pusztá lévén kevés házból állt” és *Nagypécsely* „paraszt vagy pógár pécselnek is neveztetett” (VeMFN. IV: 450–451). 1864-ben Pesty Frigyes szerint „A’ községnek csak a’ fent kitett neve él jelenben, régibb irományok szerint *Pécshely* – *Pechel* – *Pechelye* nevek láthatók, mellyek megkülönböztetésül nyerték a’ *Nemes* és *Kis* melléknevet, amaz azért, mert lakosai többnyire nemesek voltak, ez utóbbi pedig azért, mert pusztá lévén kevés házból áll ... Három Pécselről a’ mai nemzedék is tud u.m: *Nagy* – *Nemes* – *Kis Pécsel*ről, mellyek egymástól 1828 ik évben különítették el, nem lévén azelőtt közöttök semmi határ vonal”. „...a’ helybeli lakosok ’s egynehány szomszédos községbeliek által még ezelőtt 20 évvel is *paraszt* vagy némelleyek szerint *pógár pécselnek* neveztetett, bizonyosan azért, mert ellenkezőleg *nemes pécsellel*, ebben az utóbbi nemzedék tudomására egy nemes ember sem lakott” (P.). A *Kispécsely*, *Nagypécsely*, *Nemespécsely* névalakok közül kettő antonim jelentésű jelzővel áll, a harmadik teljesen más jelentéskörből származik. Az olyan helyneveink csoportjába, amelyeknek első névrésze foglalkozást vagy címet jelölő közszó.

Csak délkeleti irányban – a Tihanyi-félsziget felé – nyitott a Pécselyi-medence, három oldalról dombok és magaslatok veszik körül. A földrajzi köznévi utótagú kétrészes helynevekben az utótagként álló földrajzi köznevek helyfajtajelölő funkcióban állnak, és többnyire egyszerű szavak. Ilyenek a Pécsely környéki dombok, hegyek nevei, például a 303 m magas *Kakas-hegy* (1852: *Kakashegy* [C.], 1854: GPe. és 1857: ua. [DN.]), a *Bagó-hegy* (326 m), a *Felső-hegy* (360 m), a 327 m magas *Sima-hegy* (1852: *Simahegy* [C.], 1855: ua. [GPn.]), a *Róka-hegy* (398 m), a 419 m magas *Nagy-Gella* (1646: *Gella* [Vk.hh.jk. 296], 1670: ua. [uo. 29]), a 412 m magas *Hegyesmál-hegy* (1852: *Hegyes máli* [C.], 1854: *Hegyes male* [GB.]), a Balatonszőlős feletti másik, 250 m magas *Bagó-hegy* (1852: *Bagohegy* [C.], 1854: *Pagohegy* [GB.], 1858: *Bagó hegy* [DBK.], 1923: ua. [NNf.]), továbbá a településsel

azonos nevet viselő, magasabb *Pécsely-hegy* (1386: „monte *Pechelhege*” [DF. 201110]) erdővel, szőlőkkel borított magaslatai, valamint az ezzel szomszédos, 363 m magas *Derék-hegy* (1852: *Derékhegy* [C.], 1854: ua. [GP.], 1864: *Derék hegy* [P.], 1923: ua. [NNf.]), amelyet *Zádor-hegynek* (1923: *Zádor* [uo.]) is neveznek. Az oklevelek tanúsága szerint a középkorban *Szabad-hegy* [monte *Zabad*] (magyaroztatát l. alább) vagy *Nádasd hegye* (1394: *Nadasdhege* [DF. 201110]) területnek későbbi térképeken *Közép-hegy* (1852: *Közép hegy* [C.], 1854: *Középhegy* [GP.], 1857: ua. [DN.], 1858: *Közép hegy* [NP.]) volt a neve. Pesty szerint: „a’ szőlő hegynek úgy szólva közepét és javát képezi” (P.). A Derék-hegy északkeleti, ún. Zádor-hegy nyúlványán épült a XIV. század végén a *Zádor-vár* (1864: *Zádor* [P.]). Történelmi szerepe nem volt. A hegy meredek kúpján mára már csak néhány falszakasz maradt. 1384-ben Mária királynő Vezsenyi László asztalnokmester hűségére való tekintettel a barnagi birtokán lévő *Szabad-hegyen* vár építésére ad engedélyt: „quod ipse in monte *Zabad* nuncupato intra terminos et veros limites possessionis sue Barnagh” (VR. 816). 1394-ben *Zabadhege* (DF. 201110). A *Zádor-vár* társneve a *Heim-vár* (1864-ben Pesty Frigyesnél *Hem vára* [P.]), balatoni útikönyvben és világhálós honlapokon *Himfy-vár* (pl. <http://www.turautak.com>) néven is említik. Ez utóbbi név azon alapul, hogy a korábbi kutatás szerint a vár építési munkálatait Heim fia Benedek, Himfi Benedek, XIV. századi főúr kezdte meg. A XV. században a vár már elhagyatottá válik, hamarosan pusztavárként emlegetik. Számos helynév keletkezett a *Pusztavár* névével (1852: *Pusztavári* [C.], 1854: *Pusztavari legelő* [GPe.], 1854: *Pusztavari szentehegy* [GPe.], 1857: *Pusztavari düllő* [DN.], 1858: *Pusztavari* [DNPé.]).

Mikrotoponimák Pécselyen. A leíró elemzésben egy-egy névrész a teljes helynév olyan szegmента, amely a denotátumról valamilyen információt közöl. A névrész az elemzés során aztán részben funkcionális-szemantikai, részben pedig lexikálmorfológiai aspektusból vizsgálható. Névelemnek tekintjük a névben (és az egyes névrészekben) meglévő lexémákat, illetve a névben (névrészben) funkciót kapó toldalékmorfémákat (képzőket, jeleket, ragokat). A személyt vagy csoportot jelölő főnév + földrajzi köznévi struktúrájú nevek csoportjába azok a nevek sorolhatók, amelyek előtagja népnév. Ilyen Pécselyen is van, a *Csehek temetése* (1855: *Csehek temető* [GPn.], 1864: P.) Pesty szerint „egy 50 folyó ölnyi körületű magaslat ...hihető

talán, hogy a’ Mátyás Király táborát oda hagyott és Nagy-Szombat felé sietett Szvela cseh hadnagy népének, Szt. Grótnál éjjel a’ Szala vizének réa bocsátása által megszalasztott egy része vette erre utját ’s itt utol értvén annak nagyobb része lekasaboltatott, ’s itt eltemettetett” (uo.).

Más a névadási szemlélet háttere az olyan helynevek esetében, amelyeket személynévvel alkottak. Az ilyen névalkotás feltehetően nem csak magyar sajátosság, és keletkezése még az őseink letelepedése előtti korra tehető, bizonyára még a nomadizálás korából származik, amikor ugyanis csak valakihez lehetett menni, s nem valahová. A személynévek kategóriája igen sok típusban képviselteti magát: többemű személynévi alak, családnév, keresztnév, ragadványnév, illetve szentnév egyaránt szerepel a helynevekben. A személynévet felhasználó névadásban egy olyan, talán őseink is nevezhető motiváció körvonalazódik, melyet alapvetően a birtoklásban lehet megragadni. Pécsely keleti részén a *Vekeny* (1852: ua. [C.], 1923: *Vekenye* [NNf.]) helynév pusztaszemélynévből keletkezett *-ny* képzővel, a régi magyar *Velek* személynévvvel függ össze. Volt *Felső-mező* (1858: *Felső mezző* [DNP.]) és *Alsó-mező* (1858: *Alsó mezző* [uo.]) neve is. Nagypécsely területén fekszik a *Barta-rét* (1923: *Barta rét* [Nnf.]). Régről adatolható helynév Pécselyen a *Csaba* (1855: GPn. [uo.], 1858: *Csoba* [DNP.], 1923: *Csaba* [Nnf.]). A Diósi-réteknél van a *Csaby-sarok* (PÓ.) nevű lejtős szántó, ennek eredeti tulajdonosa a Csaby család volt. A kb. 500 holdas *Pusztavár* vagy *Klára-pusztavár* (PÓ.; 1973: *Klárapusztavár* [Hnt.]) major valaha a káptalani birtok központja volt, 1910-ben parcelálták, és eladták. Később a balatonfüredi tsz szarvasmarhatelepe volt itt. Régen *Kispécsely* volt a neve, több lakosa is volt, később elnéptelenedett. Az ott lévő *Kastély* épületében az államosítás után a tsz-major dolgozói laktak. A *Cupor-megye* sík szántó, eredeti tulajdonosa a Czupor család volt. A *megye* köznévi helynevekben egyéni birtokokat elválasztó határ. Megvan a pécselyi *Csúcs-megye* (1855: *Csúcsmegye* [GPn.]) helynévben is. Személynévvel alkották a dombos *Marton-erdő* (PÓ.) és a *Bajomi-föld* vagy a *Kelemen-rét*, *Kelemen-erdő* (uo.) nevét, akárcsak a *Felker-völgyét* (uo.), amely a nagyvázsonyi Felker Ferenc tulajdona volt, régen faszenet égettek a területen. A *Király-oldal* lejtős szőlő eredeti tulajdonosa pedig az örvényesi Király család volt. 1971-ben 6 ha nagyüzemi szőlőt telepítettek ide. A kispécselyi *Bakos-föld* domboldali szántó, egykori tulajdonosa Bakos Imre, a *Csák-*

oldal (uo.) pedig a Csák család tulajdona volt. A *Szili-gunyhó* (uo.) lejtős szántóföld sarkán Szili nevű tulajdonos kökunyhója állt valamikor. A *Cséri* személynév Pécselyen számos helynévben szerepel, ilyen a *Cséri-erdő* domboldal, Cséry Sándor volt a tulajdonosa, a *Cséri-szilfa* domboldal, legelő, itt állt Cséry Sándor legelőjén egy nagy szilfa.

Növénynevekből gyakran toldalékmorféma hívtott életre helynevet, s közülük igen tipikus az *-s* képzős névszerkezet (például Gyümölcsös, Mogyorós, vagy Pécselyen a *Fenyves* (1864: P.) határrész. Az *-s* képző vélhetően az egész magyar nyelvterületen jellegzetes egyrészes neveket létrehozó funkcióban szerepel. A növénynévi alapú helynevek morfológiai szinten két típusba sorolhatók: az előtag jelöletlen (Som-hegy), vagy jelölt alakban része az adott térség mikrotoponímiai rendszerének (Cseresznyés-földek). Jelöletlen előtaggal alkották Pécselyen a *Giligó-dűlő* helynevet. A meredek déli lejtőjű hegynek sajátos a mikroklímája, kötött barna erdőtalajjal a késői érésű szőlőfajták kiváló termőhelye. A *Giligó* pusztánövénynévi alapú helynév, hiszen a népnyelvben a *giligó* 'galagonya' (ÚMTsz.) jelentésű. Az *Iharkút* (1852: C., 1855: *Iharkut* [GPn.]) közelében minden bizonnyal juharfa volt, a juharfa 'Acer' karéjos levelű díszfa, a szláv eredetű *juhar* nevet 1232-ből származó oklevélben olvashatjuk először *ihor-fa* (Oklsz.) írásképben, ez az *ihar* máig megőrződött a nyelvjárásokban. Lejtős, domboldali szántó a *Lencse-szer* (1852: *Lencse szer* [C.], 1855: *Lencsizer* [GPn.], 1923: *Lencseszer* [Nnf.]). A *Babvölgy* (PÓ.; 1864: P.) határrész rét Pécsely déli részén. A *Kender-szer* (1852: *Kenderszer* [C.], 1855: ua. [GPn.], 1858: *Kenderszeri* [DNP.], 1923: *Kenderszer* [Nnf.]) ma lejtős szőlő, régen megkülönböztettek Nagy- és *Kiskenderszert* (PÓ.), a nyomásos gazdálkodás idején itt voltak a kenderföldek. Szinte minden pécselyi lakosnak volt itt néhány öl széles, de hosszú szántóföldje. A *Kenderszer-dűlő* a Zádor-hegy lábánál terül el, kötött, jó vízgazdálkodású agyagtalaja van. Hogy az előtag jelölt alakban része a helynévnek, arra Pécselyen a régi *Nádasd hegye* (1394: *Nadasdhege* [DF. 201110], 1425: „in territorio possessionis nostre Pechel vocate in loco *Nadasd*” [HO. IV: 283]) helynév a példa. És ilyen a *Körtés*, *Körtélés* domboldali legelő, mely a sok vadkörtefáról kapta a nevét. A *Diósi rétek* (1816: *Diosi rétek* [Vk.hh.jk. 359], 1854: *Diosi* [GPe.], 1857: *Diosi rétek* [DN.], 1923: *Diósi* [Nnf.]) elnevezés tulajdonnévi része a *dió* főnévvel + *-s* helynévképzővel keletkezett, a köz-

névi rész a *rét* főnév többesszámú alakja. Itt folyik a *Diósi-rétek-patak* (PÓ.), amelynek korábbi neve *Vászolyi-patak* (uo.). A svábok által művelt szőlőhegyekben maradtak fenn nagy számban a házi berkenyék, például a Pécselyi szőlőhegy felső felén, amit a vöröstói, barnagi és nagyvázsonyi svábok birtokoltak. Megbecsülték a mogyorót is, a *Mogyoró-hegy*, *Magyaró hegy* (1852: *Magyaróhegy* [C.], 1854: ua. [GPe.], 1857: *Magyaróhegy* [DN.], 1923: *Magyaróhegy* [Nnf.]) dombos határrész, a tulajdonnévi részben a *mogyoró* (széles levelű, barkás virágú cserje; *Corylus*; 1055: TA., 1212 és 1255. Oklsz., 1305 k.: BesztSzj.) nyelvjárási alakváltozata szerepel, akár csak a *Magyaró-hegyalja* (1852: *Magyaróhegyallyai* [C.], 1854: *Magyaróhegyalljai* [GPe.]) helynévben.

A Pécselyi-medencében régen tó terült el, római kori vashorgot láthatunk egy pécselyi kiállításon (Hét évezred emlékei a pécselyi völgyteknőben), amíg még megvolt, és látogatható volt ez a kivételesen értékes gyűjtemény (dr. Józsa Tivadar áldozatos és fáradhatatlan gyűjtésének eredménye. Ő Bodosi György néven író, költő, 1953 óta volt Pécsely körzeti orvosa. Számos könyve közül a *Völgyvallatás* című műve útikalauz, élménybeszámoló, mondhatni személyes szociográfia munkahelyéről, és hat felejthetetlen művésznök – Illyés Gyula, Borsos Miklós, Déry Tibor, Németh László, Passuth László, Keresztury Dezső – balatoni nyári otthonáról). Pécsely forrásai a tó lecsapolása után is bőven adtak vizet, a Balatonhoz csörgedező *Pécsely patakra* Örvényesen öt vízimalom épült. Ma is számos forrás és ér, patak van a pécselyi területen, feltűnően sok ezért a vízre utaló helynév. Ilyen a *Jábodi-forrás*, a *Börtön-kút* (1852: *Börtönkut* [C.], 1854: *Börtönkut* [GPe.], 1857: *Börtönkut* [DN.]), a *Berki-kút*, *Vajda-kút*, *Szentes kút* (1857: *Szenteshegy* [DN.], 1858: *Szentes kut* [DNPé.], 1858: *Szentes kut* [NP.]). A *Fűz-kút*, *Fiz-kuti-forrás* (PÓ.; 1852: C., 1855: *Fűzkut* [GPn.]) táplálja a *Fizkúti-patakot*. Pécselytől keletre fekszik a *Bozótikút forrás*. A *Varjas-kút*, *Vargyas-kuti-forrás* (1852: C., 1855: *Varjaskut* [GPn.], 1864: P., 1923: *Varjas kút* [Nnf.]) lapos külterületi réten ered a *Vargyaskúti-patak* (PÓ.), egyik ága a Fő utca északi árkában folyik át a falun. A *Nagykerti forrás* (uo.) táplálja a *Nagykerti-patakot* (uo.) vagy *Nagykerti-sédet*, vize átfolyik a községen, a Hosszú u. 51. sz. ház kertjében lép be az utca árkába, és a Zádori-patakba ömlik. A *Bötke* (1923: Nnf.) határrészen ered a *Bötkei forrás* (PÓ.), ennek vize táplálja

a *Bötkei-patakot*. A *Kisbötke* (uo.) sík rét. A *Gazsó-kút* (uo.) foglalt forrás, a Hosszú u. 52 alatti ház előtt van, a *Kis-kút* (uo.) pedig a 15. sz. előtt. A *Falu-kút* (uo.) ma zárt szivattyúskút, egykor nyitott gémeskút volt, a közös legelőre hajtott marhák itatására szolgált. A *Templom-séd* (PÓ.) a Zádori-pataknak a református templom melletti híd alatt átfolyó része. A híd tövében bugyogó bő vizű forrás a *Templom-forrás* (uo.). A *Bodonkút* (1855: *Bodonkut* [GPn.], 1864: P., 1923: NNf.) esetében a *bodon* névelem jelentése 'korhadt, odvas belü – mindkét végén nyílt – fatönk'. Ilyen csőszerű fatönkkel, úgynevezett *bodonnal* bélelték ki a források gödrét. Régóta adatolható az *Iharkút* (1852: C., 1855: *Iharkut* [GPn.]). A *Köves-kút* (PÓ.) a Templom u. 32. sz. ház előtti forrásfoglalás, bő vizét a környék lakói használják, felesleges vize az alatta lévő rétekre folyik. Az *András-kút* (1864: *András kútja* [P.]) forrásról Pesty Frigyes azt írta 1864-ben, hogy „Nemes pécsel községtől észak keletre felbuzgó forrás, melyről az a' szóhágyomány, hogy a háborús világban az egyház harangja abban rejtett el, 's máig is ott van” (uo.). A *Klárapusztai-forrásnak* bő vize van, az állatok itatására használták. A *Borzáné-kút* (PÓ.) nevű sík rét területén fakad a *Borzáné-kúti-forrás* (uo.), a Temető-alján (1923: *Temető alja* [NNf.]) fakad a *Temetőaljai ókut* (1855: *Temetőallya ókut* [GPn.]), illetve *Ország kútja* (1864: uo.). A Felső-erdei *Berki-kút* (PÓ.) ásott kút, a *Kemence-kút* (uo.) viszont forrás, ennek társneve a *Zádor-kút*. A mélyen fekvő részen volt a *Halastó* (uo.), az 1980-as években lapos szántó és mocsár, korábban, az 1930-as években bolgárkertészlet, később pedig halastó volt. 1960-ban szűnt meg a halastó. Másik tó a *Kis-tó*, társneve a *Mocsolak* (1852: C., 1855: GPn.). Erre volt a *Tó-telek* (1855: *Tó telek* [GPn.]). Számos patak folyt Pécselyen: *Varjas-kúti-patak*, *Fűz-kúti-patak*, *Vászolyi-patak*, *Nagy-kerti-patak*, *Bötkei-patak*, *Zádori-patak*, *Pápa-séd* (1858: *Pápa Sél* [DNPé.], 1864: *Pápa séd* [P.]) és a *Hold-séd* (1858: *Hold sed* [NP.]). A *Templom-séd* vízfolyás a Zádori-patak egy szakasza.

A sok vízfolyás számos vízimalmot hajtott Pécselyen, a *Malom-oldal* domboldal, szántó és erdő van rajta. A *Tót-malom*, más néven *Zádor-malom* épületét már 1486-ban említik, a Zádor-kút vize hajtja a forrástól alig 200 m-re. Egykor a káptalani birtok malmaként működött a *Szakadáki-malom* (PÓ.) vagy *Tiposi malom*, a *Bóna-malom* épületével együtt ma már rom. A *Gajdocs-malom*, a *Kösztlér-malom* és a *Szalai-malom* vagy *Sósi-*

malom (1852: *Soos Malom* [C.]) egykori tulajdonosairól kapta a nevét. Források elnevezéseivel, vízrajzi nevekkkel számos dűlőnevet alkottak Pécselyen. Az *András-kúti-rét* (1864: P.) mélyen fekvő rét. Az *Ó-kút* (1852: C., 1864: P.) sík szántó, Pesty magyarázata szerint „egy régen elhagyott kúttól vette nevét” (uo.). Ugyancsak forrás nevével keletkezett a mélyen fekvő *Bodonkúti-rét* (1852: C.) elnevezése. A *Macska-kút* (1852: *Macskakut* [C.], 1854: *Macskakuti* [GPe.], 1857: *Macskakut* [DN.], 1864: P.) sík szántó, Pesty szerint a környéke „erős mocsáros szántó föld” (uo.). A *Tarcsa-kút* (1852: *Tartsakut* [C.], 1855: GPn., 1864: P. és 1923: ua. [NNf.]) nevű határrész domboldal, szántó, alatta terül el a *Tarcsa-kútalja* (1852: *Tartsa kút aly* [C.]). A *Vízálló* (PÓ.; 1852: C.) nevű völgykatlan a Tarcsa-kútnál fekszik, csapadékos tavaszon összegyűlik itt a víz. A *Vízalja* (1852: *Víz allya* [C.], 1855: *Vizallya* [GPn.]) völgykatlan, szántó. A *Tó-telek* (1852: C., 1923: NNf.) sík szántó.

Pécsely gazdasági és társadalmi életében mindig is fontos szerepe volt a szőlőtermesztésnek, borászatnak. Erre mutat a számtalan borpince, és a sok szőlős terület helyneve is. A *Dézsma pince* rendkívül nagy méretű, földbe vájt kőpince, a jobbágyság idején itt gyűjtötték össze a dézsmabort. A *Pogánypince* (1852: *poganypincze* [C.], 1855: GPn. és 1864: *Pogánypince* P.) völgykatlanban van, Pesty szerint „felfordított cserép fedő alakú mélység... az a vélemény felőle, hogy a tatár, de bizonyosabban a török világban, e' tájon pusztított ellenségnek éji tanyája, vagy ragadományainak lerakó helye volt” (uo.). Ez lehet a magyarázata a *Pogány pince* elnevezésnek. A *Cséri-pince* szép épülete műemlék, egykori tulajdonosának a nevét viseli. A *Bordoma* (1852: C., 1864: P. és 1923: ua. [NNf.]) lejtős szőlő, 1974-ben 12 ha nagyüzemi szőlőt telepítettek benne. A *Székény-völgy*, *Szökröny-völgy* (1858: *Szokron völgy* [NP.], 1858: *Szokron völgy* [K1], 1864: *Szökröny völgy* [P.], 1923: *Székényvölgy* [NNf.]) dombos szőlőterület. Pesty szerint alakjáról nevezték el (P.). A *Köves telek* (1852: *Köves telek* [C.], 1854: *Kövecstellek* [GPe.], 1857: *Köves Telek* [DN.], 1864: P., 1923: NNf.) lejtős szőlőterület, korábban kövecses szántó volt, 1962-ben és 1975-ben 17 ha nagyüzemi szőlőt telepítettek ide. Középkori cserepek, régi házak nyomai kerültek felszínre. A *Zádori-dűlő* (1973: Hnt.) lakothely, dombos szőlő.

A *Fecskefarok* (1852: *Föcskefarok* [C.], 1854: *Fecskefarki* [GPe.], 1857: ua. [DN.], 1923: *Fecskefark* [NNf.], 1864: *Fecske farok* [P.]) dombos sző-

lőterület. Pécsely keleti részén a *Kósa-hegy* (1852: *Kosa hegy* [C.], 1854: ua. [GPe.], 1857: *Kosahegy* [DN.], 1858: *Kosa hegy* [NP.], 1864: P., 1923: *Kósahegy* [NNf.]) ugyancsak lejtős szőlő, része a *Kühegyorra* (PÓ.), 1963-ban 8 ha, a hegy további részére 1971-ben 10 ha nagyüzemi szőlőt telepítettek. A *Nyáló-hegy, Nyálló-hégy* (1852: *Nyaló hegy* [C.], 1855: *Nyalohegy* [GPn.], 1864: *Nyaló hegy* [P.], 1923: *Nyállóhegy* [NNf.]) ugyancsak domboldali szőlő, kedvezően déli fekvésű, Pesty véleménye az, hogy „ízese legelőjéről neveztetetett el” (P.). Ma is szőlő van a területen 20 pincével. Pécsely Rózsadombjának is nevezett hegy, mely meredek déli lejtőjével, és kötött magas humusztartalmú agyag talajával, méltán alapozta meg a pécselyi Olaszrizling elismert hírnevét. A *Nyáló-hegy-alja, Nyálló-hégy ajja* (1852: *Nyaló hegy ally* [C.]) dombos szántó. A *Berek* (1852: *Berek oldal; Lap Berek* [uo.], 1855: *Berek, Lapberek, Berek oldal, Berek torok* [GPn.], 1923: *Bereki dűlő* [NNf.], *Berek-torok* [PÓ.]) völgyben is szőlőültetvények voltak, akár csak az *Új-hegyen* (1852: *Uj hegy* [C.], 1855: *Ujhegy* [GPn.], 1858: *Uj hegy* [DNP.], 1923: *Újhegy* [NNf.]) és a *Sima-hegyen* (1852: C.), a *Cina-völgyben* (1852: *Cina völgy* [C.], 1854: *Cinavölgy* [GPe.], 1857: DN., 1923: ua. [NNf.], 1864: *Czinahegy* [P.]) vagy a *Lakat-harasziban* (1852: *Lakatharasz* [C.], 1854: *Lakatharaszti* [GPe.], 1857: ua. [DN.], 1864: *Lakatharaszti szőlők* [P.], 1923: *Lakatharasz* [NNf.]), illetve a *Kereszti dűlőn*, más néven *Mádé-oldal* (PÓ.; 1852: *Felső, Alsó Mádé* [C.]) lejtőjére 1966-ban 8 ha nagyüzemi szőlőt ültettek. A *Kő-hegy orra, Kühégy orra* (1864: *kőhegyi erdő* [P.]) domboldal, a legelőkön kívül szőlőültetvény is volt, akár csak a *Fenyves* (1864: uo.) vagy a *Bagó-hegy* lankáin. A *Jábod* (1852: C., 1855: GPn., 1864: P., 1923: NNf.) sík szőlő, korábban legelő volt, 1974-től a nagyüzemi szőlőterület része. A *Szentes-hegy* (1852: C.) domboldali szőlő.

A *Kútfő* (1852: *Kutfői, Kutféji* [C.], 1864: *Kutféi-forrás* [P.]), 1854: *Kutfai* [GPe.], 1857: *Kutfői* [DN.], 1858: *Kut fő* [NP.], 1923: *Kútfő* [NNf.]) enyhén lejtős szőlő. A második, a *-fő* névrésznek – amely eredetileg a *fej* szó alakváltozataként különült el –, földrajzi köznévi szerepét elsődleges testrésznévi jelentéséből kapta, a *fejnek, főnek* ’forrás, kezdet’ a jelentése. A *Sárkány-völgy* (1852: *Sarkany völgy* [C.], 1855: *Sarkanyvölgy, Alsó sarkanylik* [GPn.]) szántó és szőlőterület, őskori edénytöredékek, bronz kardpengedarabok kerültek innen elő.

A *Vekenyén* (1923: NNf.) volt a *Döglút* és a *Bástyás-vágó* (PÓ.). Utóbbin 1965-ben 3 ha közösen telepített háztáji szőlőt ültettek. Domboldalon húzódó szőlőültetvény, nevét onnan kapta, hogy a szélét kőbástya határolja. Az *Öreg-hegy* (1852: *Öreg hegy* [C.], 1855: *Öreghegy* [GPn.], 1858: *Öreg hegy* [DNP.], 1923: ua. [NNf.]) dombos szőlőterület, az *öreg* jelző jelentése itt ’nagy’ (vö. *Öreglak, Nagylak*).

A *Hamar* (1852: *Hamar, szőlők allyai* [C.], 1857: *Hamar Szőlők, Hamar szőlők allyi* [DN.], 1864: *Hamarszőlőkajjai* szántóföldek [P.], 1923: *Hamari szőlők alja* [NNf.]) domboldal, enyhén lejtős szántóföld. A névadási szemlélet háttere az lehet, hogy a községhez legközelebb lévő, hamar elérhető terület. A *Pap-rét* lejtős rét, régen a református lelkész javadalma volt.

Köznéből gyakran toldalékformája hívott életre helynevet, s közülük a legtipikusabbnak az *-s* képzős névszerkezet látszik. A *Köves-tar* dombos, erdős terület a *Kövesi-rétek* (1858: *Kövesi réteki* [NP.], 1923: *Köves rétek* [NNf.]) közelében. A *Déllő* domboldal, erdő, legelő, a jószágok delelőhelye az egykori nemes-pécselyi határban. A lejtős *Kódistelek* (PÓ.), *Koldus-telek* (1852: *Koldustelek* [C.], 1855: GPn. és 1864: ua. [P.], 1923: *Kódistelek* [NNf.]) a határ leggyengébb minőségű szántója, vékony termőréteggel, ez a névadási szemlélet háttere. Az *Apagy* (1816: *Apagy Diverticulum* [Vk.hh.jk. 359], 1852: ua. [C.], 1854: *Apagy* [GPe.], 1857: ua. [DN.], 1864: P. és 1923: *Apagy* [NNf.]) mélyen fekvő szántó, Pesty szerint „lapályos, nedves időben némely részben nem használható szántóföld” (P.). A *Kőhid, Kühid* (PÓ.; 1852: *Kőhid* [C.], 1855: *Kőhid* [GPn.], 1923: *Kőhidi dűlő* [NNf.]) sík szántó, a dűlőt a tótvázsonyi országút szeli ketté, az országúton lévő kőhidről nevezték el. A *Börtön-kút fölött, Börtönkut föli* (1854: *Börtönkutfőle* [GPe.], 1858: *Börtenkut föllő* [DNPé.], 1858: *Börten kut fölle* [NP.]) szőlő, tó. A *Kis-Bötke* (1852: *Kis bötke* [C.], 1855: ua. [GPn.], 1864: P. és 1923: ua. [NNf.]) mélyen fekvő rét. Nemespécsely területén fekszik a *Nagy-rét* (1923: *Nagyret* [Nnf.]), *Nagy-kert* (1852: *Nagykert* [C.], 1854: *Nagykerti* [GPe.], 1857: *Nagykerti* [DN.], 1864: *Nagykert* [P.]) sík szántó, a falu központjában folyik a *Nagykerti-séd*, Pesty szerint „részint lakházaktól, részint belső telkektől körülvett rét” (uo.), mélyebben fekvő határrész a *Kertalja* (1855: *Kertallya* [GPn.]). A *Megyhegy* (1852: *Megyhegyi* [C.], 1854: *Megyhegyi legelő* [GPe.], 1855: *Megyhegy* [GPn.], 1857: ua. [DN.], 1858: *Megyhegy* [NP.], 1864: ua. [P.], 1923: ua. [NNf.]) a

Nyáló-hegytől délre fekvő, zárt erdővel körülvett dűlő. Sziklás, köves talaját, a sziklagyepen évszázadok alatt felhalmozódott humusz hizlalja. Az itt termelt borok igen zamatosak, és még a szárazabb években sem lágyulnak el, a jó vízháztartásnak köszönhetően.

Lejtőjén megkülönböztették a felső és az alsó részt; vö. *Megy-hegy-főle* (1852: *Megyhegyfőli* [C.], 1855: *Medhegyfőli* [GPn.]), illetve *Megy-hegyalja* (1852: *Megy hegy allya* [C.], 1855: *Megyhegyallya* [GPn.]). Régi okiratokban, sőt térképeken is előfordul, ám kivészett helynév Pécselyen a *Magyarázó-hegy* (1816: *Magyarázó hegy* [Vk.hh.jk. 359]) és a *Szép-magas* (1816: *Szép Magasi* malom [uo.], 1854: *Szép-magasi* [GPe.], 1857: ua. [DN.], 1923: *Szép-magas* [NNf.]). Ugyancsak régi helynév Pécselyen a *Hármas-szőlők-alja* (1854: *Harmaszöllőkallya* [GPe.]), a *Mohács* (1852: *Moháts* [C.]), továbbá a *Bozod* (1855: GPn.), a *Parti út* (1855: *parta ut* [GPn.]) és a *Kucur út* (1858: NP.), valamint a *Tüs-kés-oldal* (1854: GK.).

A *Hideg-hegy* (1852: C., 1857: *Hideghegy* [DN.], 1858: *Hideg hegy* [DNPé.], 1858: *Hideg hegy* [NP.], 1864: P., 1858: K1, 1923: ua. [NNf.]) legelő és szőlő, a környék legmagasabb pontja, legtovább van hóval borítva, zordabb klímájáról kapta a nevét. Mivel a mai Pécsely korábban két önálló községből és Kispécsely-pusztából állt, természetesen előfordulnak azonos helynevek, amelyek azonban más-más tereprészletet jelölnek. A *Szurdik* (1864: *szoba szurdik* [P.]) völgykatlan, erdő, Pesty szerint „egy fával sűrűn sötét meredek völgy” (uo.).

Az *erdő* földrajzi köznévi sokszor birtokos jelzős szerkezetben (erdeje) vesz részt a helynevek utótagjaként állva. Ugyanakkor gyakoribb a jelöletlen minőségjelzős szerkezet, ez a szokványos névstruktúra: Szilas-erdő, Varga-erdő, Öreg-erdő stb. A képzetlen melléknév + földrajzi köznévi struktúrájú nevek igen nagy csoportot alkotnak a kétrészes nevek között. Az általában különösen kedvelt melléknévek közé sorolható jellegzetes toldalék az *alsó*, a *felső*, a *hosszú*, a *kerek*, a *kicsi* ~ *kis*, valamint a *nagy* (vagy *öreg*) lexéma. Pécselyen a *Felső-erdő*, *Fősső erdő* (1852: *Felső erdő* [C.], 1854: ua. [GPe.], 1855: ua. [GPn.], 1857: ua. [DN.], 1858: ua. [DNPé.], 1864: P. és 1923: ua. [Nnf.]), valamint az *Alsó-erdő* (1854: *Alsó erdő* [GPe.], 1857: *Alsó Erdő* [DN.], 1857: ua. [DN.], 1923: *Alsóerdő* [NNf.]) dombos, erdős terület. A *Kis-erdő* (1852: *Kis erdő* [C.], 1855: ua. [GPn.]) területén sok cserép, állatcsont és kőbalta került elő. A *Kis-erdő főle* (1923: *Kiserdő fölött* [NNf.]) domboldal, szántó.

A *Kabdia* (1858: K1, 1864: P., 1923: NNf.) mélyen fekvő legelő az egykori kis-pécselyi puszta területén. A *Dobogó* (1852: C., 1855: GPn., 1864: P., 1923: ua. [NNf.]) más néven *Koldus-dűlő* a Nyáló-hegytől északra fekvő, nyereg alakú dűlő. Korábban nem használták, mert rendkívül köves, sziklás talajú. Viszont magas a talaj humusztartalma, és kedvezően meleg a fekvése. A *dobogó* eredetileg fahíd neve, a hangutánzó szó arra utal, hogy lovak, kocsik áthaladásakor dobogó hangot ad.

Régi tevékenységre utal a *Szénégető* határrész neve, ma dombos rét, erdő, legelő. A nevével a talajára utaló *Agyagi* (1852: C., 1854: GPe. és 1857: *Agyagi* [DN.], 1864: *Agyag* [P.]) agyagos szántóföld, az *Átó* (1852: C., 1854: *Átói* [GPe.], 1855: *Altólai* [GPn.], 1864: P.) sík szántó, Pesty szerint „igazibb neve a' *tói* vagy *tóra dűlő*, mert a' végében lévő úgynevezett *Sós rétek* nedves időben vízben állnak”. A *sós* jelzőnek helynevekben általában 'sásos rét' a jelentése. A *Sósi-rétek* (1852: *Soos Rétek*, *Sósi* [C.], 1857: *Soos Rétek* [DN.], 1864: *Sós rétek* [P.]) sík rétság, sós fűvéről nevezték el. A *Lapossegg* (PÓ.) lapos, lejtős erdőrészt, a *Csőngő* (uo.; 1852: *Csengő* [C.], 1855: ua. [GPn.], 1864: *Csengő hegy* [P.]) dombos erdő, Pesty szerint „cseres hegy, talán kevés értékű visszhangjáról”. Az *Ágas-magas* (PÓ.; 1864: P.) erdős hegy, Pestynél „nyereg formájú, jókora magasságú vén tölgyes és török meggyfás hegy” (uo.). Kettős ágú hegy, erről kapta a nevét. A *Hindó haraszt* (1864: *Hindő* [uo.]) lokalizálása bizonytalan. A *Farkasfogó* (1852: *Felső Farkaslik* [C.], 1855: *Farkasluk* [GPn.], 1855: *Felső farkaslik* [GPn.], 1858: *Farkas vermi* [DNPé.]) dombos erdő, nyilván farkasokat ejtettek itt el hajdanán. A *Ferenc-hegy* (PÓ.; 1852: *Ferenchegy* [C.], 1857: *Ferenczhegy* [DN.], 1864: *Ferenchegy* [P.]) műveletlen dombtető, a falu délnyugati szélén lévő kőhát, satnya gyümölcsfákkal. A *Zádor-völgy* (1852: *Zádorvölgy* [C.], 1854: ua. [GPe.], 1857: *Zádorvölgy* [DN.]) rét, a *Bagó-mál* (1852: ua., 1855: *Bogoma* [GPn.], 1858: DNP., 1864: P. és 1923: ua. [NNf.]) legelő, fennsík. Az *Urasági-oldal* (PÓ.) lejtős, domboldali szántó.

A *Konyhakert* (1855: GPn.) ma a templomtól keletre, az országút mellett fekvő terület, már csupán kis részét művelik. A *Szállás-völgy* erdős völgy, a *Csucska-rét* mélyen fekvő rét, az *Eb-hegy* műveletlen domboldal, a *Pusztarét* (1852: *Pusztarét* [C.], 1854: *Pusztai rét* [GPe.], 1857: *Pusztarét* [DN.], 1858: *Pusztai réteki* [NP.]) ugyancsak. A *Tetői-rétek* (1852: *Tetői*, *Tetőre* [C.], 1923: *Tetői-földek* [NNf.], 1864: *Pusztai* vagy *Te-*

tői domb [P.] domboldali szántó és rét. A *Temetői tiposi-dűlő* (1854: *Temetői tiposi dűlő* [GK.]) talán személynévvel alakult dűlőnév; vö. Szakadáki vagy *Tiposi malom* Pécselyen (l. fent). A *Vászolyi-oldal, Vászói ódal* (1864: *Vászolyi oldal* [P.]) domboldal, mélyen fekszik az *Ökör-tilos* (PÓ.), ezt a gyenge minőségű szántó határrészt 1976-ban alakította át legelővé a tsz. A *Szakadák* (1864: uo.) völgy, rét, Pestynél „a’ hegyektől összeszorított meredek völgy, mely a’ pécseli határookban gyült víznek kifolyásául szolgál” (uo.). A *Magyaró-hegyen* (l. fent) át vezetett a *Csapás* (PÓ.), *Nagypécséji csapás*, a *csapás* köznévknek ’állathajtó út’ a jelentése, a *Csapásmenté* (uo.; 1852: C.) lapos szántó föld.

A Vásártér u. 157. sz. alatti ház mögött van a legelőn a *Kőkereszt* (PÓ.), 1909-ben emelték. A *Faiskola-kert* (uo.) az Iskola és a Fő utca sarkán a nevét onnan kapta, hogy régebben az elemi iskola gyakorlókertje volt. Kispécselyen van a *Vasásó* (uo.). A falubeli *Hősi-kertben* az I. világháborúban elesett katonák 1931-ben emelt emlékműve van. A *Hősi emlék* szobrot a nemes-pécselyiek emeltették 1938-ban az I. világháború helyi áldozatainak emlékére. Áll az egyik nagy-pécselyi útkereszteződésben ma is egy *Harangláb* (PÓ.), mert a faluban nincs római katolikus templom, a hívők 1927-ben ezt a vasszerkezetet emelték a két harang számára. A kisebbik harangot Kispécsely-pusztáról hozták fel, a nagyobbikat Bácsi Imréné vásárolta 1936-ban a katolikus egyháznak.

HIVATKOZÁSOK

- Bé. = Békefi Remig: *A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban*. Budapest, 1907.
 C. = 1852 k. készült kataszteri térkép vázlata (croquis) (VeMFN.).
 Cs. = Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I – III., V.* Budapest, 1890 – 1913.
 DBK. = *Dorf Balaton-Kis-Szöllös in Ungarn*. Kat. térkép, 1858. MOL. – Térképtár [S 78 303. téka Balatonszöllös 006-016].
 DF. = *Dorf Fáész in Ugarn, Veszprimer Comitat*. MOL. – Térképtár [S 78 298. téka Veszprémfajsz 001-010].
 DHA. = Györfly György: *Diplomata Hungariae Antiquissima I.* Budapest, 1992.
 DN. = *Dorf Nemes Pecscl sammt Pusta Kis Pecscl in Ungarn, 1857*. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Pécsely 010-015].
 DNP. = *Dorf Nagy-Pécsely in Ungarn, 1858*. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Pécsely 020-027].
 DNPé. = *Dorf Nemes-Pécsely sammt Puszta Kis-Pécsely in Ungarn, 1858*. MOL – Térképtár [S 78 319. Pécsely 028-041].
 ÉP. = Veress D. Csaba: *Az évezredes Paloznak. Egy Balaton-melléki falu története a kezdetektől napjainkig*. Veszprém, 1993.
 GB. = *Gemeinde Balaton kis szöllös*. Kat. térkép, 1854. MOL. – Térképtár [S 78 303. téka Balatonszöllös 001-005].
 GK. = *Gemeinde Kis-Pécsöl in Ungarn, 1854*. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Pécsely 009].
 GP. = *Gemeinde Paloznak in Ungarn, 1854*. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Paloznak 001-003].
 GPe. = *Gemeinde NS. Pecsöl in Ungarn, 1854*. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Pécsely 001-008].
 GPn. = *Gemeinde Pecsclnagy in Ungarn, 1855*. MOL – Térképtár [S 78 319. téka Pécsely 016-019].
 HO. = *Hazai okmánytár*. Codex diplomaticus patrius Hung. Győr, Budapest, 1865 – 91.
 HKF. = *A harmadik katonai felmérés. 1869 – 1887. A Magyar Szent Korona Országai*. Arcanum Adatbázis Kft. DVD. 2007.
 Hnt. = *A Magyar Népköztársaság helységnévtára*. Statisztikai Kiadó Vállalat. Budapest, 1973.
 JO. = *Josephinische Aufnahme (josefinianus térkép)*. A Magyar Királyság első katonai felmérése (1782 – 1785). Arcanum Adatbázis Kft. DVD. 2004.
 K1 = *1858-ban készült színes kataszteri térkép* (VeML. [Örvényesé: ZML., Pécselyé MOL.]).
 Li. = Lipszky, Joannes: *Mappa generalis regni Hungariae*. Pesthina, 1806.
 MKF. = *A második katonai felmérés. A Magyar Királyság és a Temesi bánság nagyfelbontású, színes térképei. 1819 – 69.* Arcanum Adatbázis Kft. DVD. 2005.
 MTHt. ZM. = Szaszknóné dr. Sin Aranka – Breinerné Varga Ildikó szerk.: *Magyarország történelmi helységnévtára. Zala megye I. (1773 – 1808)*. Budapest, 1996.
 NNf. = *Nemespécsely és Nagypécsely zalavármegyei kisközség földrészelevezési vázlata és kimutatása*. Térkép és dűlőnevek az 1923-ban készített felmérés alapján. Kézirat, Józsa Tivadar tulajdonában.
 NP. = *Nemes Pécsely falu Kis Pécsely pusztával együtt Magyarországon, 1858*. MOL – Térképtár [S 78 319. Pécsely 042-049].
 OklSz. = Szamota István – Zolnai Gyula: *Magyar Oklevél-szótár*. Budapest, 1902 – 1906.
 P. = Pesty Frigyes 1864. évi kéziratos helynévgyűjteménye (VeMFN. IV.).
 PK. = *Pisky-kódex*. Dr. Rómer Flóris Ferencz: *Tihanyi vár regestuma 1585–1590-ig. I–II.* Történelmi Tár. 1879. 124 – 142., 565 – 582. III. = uo. 1880. 398 – 408.
 PÓ. = *Pécsely. Ódor Pál helynévgyűjtése*. Kézirat, 1982. dr. Józsa Tivadar tulajdonában.
 TA. = Tihanyi apátság alapítólevele. 1055. *Pannonhalmi Bencés Főapátság, Főapátsági Levéltár [Tihany fasc. I. n. 1.]*.
 TÖ. = *A tihanyi apátság birtokösszeírása*. Erdélyi László szövegkiadása (PRT. X: 502–517).
 ÚMTsz. = *Új Magyar Tájszótár. I – V.* Budapest, 1979 – 2010.
 VeMFN. = Balogh L. – Ördög F. – Varga M. szerk.: *Veszprém megye földrajzi nevei IV. A Veszprémi járás*. Budapest, 2000.
 Vk.hh.jkv. = *VeML. Veszprémi káptalan hiteleshelyi jegyzőkönyvei*. Veszprém.
 VR. = Kumorovitz Bernát: *Veszprémi regeszták (1301 – 1387)*. Budapest, 1953.
 ZML. = *Zala Megyei Levéltár*. Zalaegerszeg.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

ADALÉKOK A BALATONFÜREDI FÜRDŐHELYI TÁRSASÁGI ÉLET TÖRTÉNETÉHEZ

A Nők a Balatonért Egyesület kezdeményezésére – immáron több mint 10 esztendeje – 2006. július 28-án avatott fel dr. Bóka István balatonfüredi polgármester, és Szauer Rózsa, az egyesület elnöke egy emléktáblát a balatonfüredi Horváth-ház Blaha Lujza utcai falán. Ez a tábla, mint a szövege is hirdeti, szentgyörgyi Horváth Krisztina és eleméri és ittebei Kiss Ernő megismerkedésének és szerelmének állít emléket. A tábla állításának idején még úgy tudtuk, hogy – a helyi hagyomány szerint – az első balatonfüredi Anna-bálon, 1825. július 26-án ismerkedtek meg a fiatalok. Sajnos ez – a rendelkezésekre álló új adatok alapján – nem helytálló.

A bált, amely egyben Balatonfüred nemes hagyománya is, már sokadik alkalommal tartják meg, és az idők folyamán nemzetközi hírű, több napos, sőt, 2015-ben már egyhetesre duzzadt társasági rendezvénysorozattá (Anna-fesztivál) nőtte ki magát.

A bállal kapcsolatban a médián keresztül szélteben-hosszában igyekeznek rögzíteni az emberekben és a köztudatban azt, hogy Balatonfüred (ezt szintén a helyi hagyományra alapozva) a reformkor óta megkülönböztetett helyet foglalt el a nyári hónapokban az ország életében. Eszerint egy időben – bizonyos értelemben – szinte az ország „nyári fővárosa” volt, hiszen nem hivatalosan itt találkoztak a vármegyék követei, az ország politikusai. A fürdőidény – a többi más nyári fürdőhelyi báli mulatság mellett – kiemelkedő eseménye volt az Anna-bál. A füredi Anna-bál a köztudatban az idők folyamán valósággal összefonódott a magyar történelemmel, s mindig egy kicsit fokmérője is volt a magyarság társasági életének. 1848 előtt és után a nemzeti öntudat és az osztrák uralom elleni tiltakozás megtestesítője, kifejezése is volt. Szintén a hagyomány iránti tiszteletből úgy tekintik és számozzák napjainkban a bálakat, mintha 1825 óta minden évben megtartották volna.

Ez mind nagyon szép, de így nem teljesen igaz. Kezdjük azzal, hogy a bált többnyire évente, fényes külsőségek között tartották, de többször is elmaradt. Jelenlegi ismereteink szerint a XIX. században elmaradt néhányszor, és ezek közül a leghíresebb (vagy inkább leghírhedtebb): nem tarthatták meg az 1834. július 18-án kitört fürdőtelepi tűzvész miatt, aminek következtében szinte az egész fürdő-

hely leégett. A „Hazai 's Külföldi Tudósítások” 1834. július 23-i számában a tüzesetről így számolt be: *„Veszprém Július 19-dikén. Tegnap délutáni 3 óra után a' Füredi savanyu víznél lévő épületek közt tűz ütven-ki magát, hirteleni dühösségével majd minden házakat, a' játékszínt, fürdőházat, és gróf Eszterházy vendégfogadóját kivéven, megemésztett. Mivel némelly szobák be is égtek, több úri vendégek és kereskedők jelen volt vagyonaiktól megfosztattak. Sokan az első emelet ablakaiból ugráltak le.”* A fürdőtelep az 1836 és 1840 közötti panaszkönyv, továbbá az 1834. évi hivatalos fürdőorvosi jelentés szerint is ekkor, 1834. július 18-án, és nem 26-án, Anna-napkor (és a fentiek alapján: főképpen nem az Anna-báli előkészületek miatt tört ki) égett le, ahogy azt Zákonyi Ferenc és mások is írták korábban.

1888-ban annak ellenére, hogy a „Veszprémi Független Hírlap” 1888. augusztus 4-i száma szerint: *„A holnapi >>Anna<<-bálra igen nagy előkészületek folynak.”*, mondhatni példátlan eset fordult elő, amelyről a „Budapesti Hírlap” augusztus 14-i számában így tudósított: *„(A leghíresebb Annabált) ezidén eltemették. Mióta Balatonfüredre járnak az emberek, az odavaló Anna-napi bál volt a legelegánsabb nyári mulatság az országban, amelyről anyák és nagymamák regéltek leányaiknak. De már egy pár esztendő óta nagyon alászállott az Anna-bálok régi hírneve. Ezidén múlt vasárnapra volt hirdetve az Anna-bál, de nem akadt rá vállalkozó fiatalság s így esett meg az a szégyen, hogy az Anna bált nem lehetett megtartani. A páholyt bérlő néző közönség, midőn látta, hogy nem lesz mit nézni, lement a bálterembe, s néhány fordulóval kárpótolta magát a meghíúsult mulatságért.”* Azt nem lehet állítani, hogy az Anna-bál iránti általános közöny mutatkozott meg, mert július 29-én Balatonalmádiban (meg máshol) is tartottak – a jelek szerint sikereset. Úgy tűnik, ebben az esztendőben a mulatni vágyó ifjúság csupán a füredi rendezvénnyel kapcsolatban döntött úgy, hogy nem tiszteli meg azt jelenlétével. Nem csak ez a két alkalom volt egyébként a XIX. században, amikor elmaradt, de a többi részletezésére most terjedelmi okok miatt nem kerül sor.

Lényegesen több bál maradt el 1913 és 1954 között. 1920-ban megtartották, továbbá az sem ki-

zárt, hogy 1944-ig még rendeztek néhány alkalommal. Viszont felhívom a figyelmet arra is, hogy Balatonfüred és az Anna-bál a közel száz év alatt annyira összetartozóvá vált, hogy elképzelhető az is, hogy a két világháború között a tavaszi-nyári-őszi időnyben Balatonfüreden megtartott minden zenés-táncos összejövetelt automatikusan az Anna-bállal társították. Többek között a különféle – és nemcsak helybeli – sportklubok (KMYC, MAC, Balatonfüredi Tennis Club, stb.) is rendeztek nyaranta nagy népszerűségnek örvendő táncos esteket. Korábban az Anna-bálról írok azzal az indoklással kerülték meg a kérdést, hogy ekkoriban a bál annyira zártkörű volt, hogy ennek semmi nyoma nem maradt. 1954-től már valóban minden évben megtartják.

Azt már csak zárójelben jegyzem meg, hogy a bálók számozása még a hagyomány iránti tiszteletből kiindulva is hibás, illetve akkor pontos, ha az ominózus 1825-ös évet úgy vesszük, hogy elvileg ekkor, 1825-ben a „0” (azaz a nulladik) bált rendezték meg Füreden, és nem az elsőt. Egy újság esetében még érthető lenne, mert ugyebár ez lenne a mutatószám. Természetesen az idén (2017-ben) a 192. bált tartották, és nem a 193-at. Egy kicsit talán érthető is, mert különben esetleg nem tudnának elszámolni azzal, hogy hova lett a hiányzó. Maga a bálók sorszámozása sem túl régi keletű. Az 1957-es meghívón még csak annyi van, hogy a „hagyományos Anna-bált” rendezik, 1958-ban már az írták, hogy „a már 1825 óta hagyományos Anna-bált”. Így is maradt egészen 1969-ig, de a következő évben, 1970-ben, még egyet csavartak a dolgon, és a meghívón már a következő állt: „A 145. hagyományos Anna-bált” rendezik. Természetesen már a legelején hibásan számozták ... egészen mostanáig, és most már a jövőben sem fog változni.

Az újságírók természetesen már nem voltak ennyire türelmesek, és az 1959-esről, mint a 134. Anna-bálról számolt be pl.: a „Középdunántúli Napló” július 28-án. Volt ennél lényegesen nagyobb képzelőerővel megáldott (vagy legalábbis enyhén szólva „megszaladt” a toll a kezében) újságíró is: a „Szabad Nép” tudósítója, aki az 1956. július 30-i számban így írt: „Hagyományos fénnel rendezték meg az ideai balatonfüredi Anna-bált. Szombaton vidám Anna-bálok szórakoztak a balatonpart lakói, üdülői és külföldi vendégei. A balatonparti Anna-bálok közül százötven év óta a balatonfüredi a leghíresebb. A SZOT-szanatórium nagytermében az idén is hagyományos fénnel ren-

dezték meg a nevezetes bált. A helyi és a közeli üdülőtelepeken nyaraló német, francia, lengyel és csehszlovák vendégek közül is sokan ott voltak. A bált a DISZ Bakonyi Együttesének tánckara nyitotta meg. A hagyományokhoz híven csárdás-, kerin-gő- és, tangóversenyt rendeztek.”

1954-ben, a II. világháború utáni első bálról beszámoló cikkekben össze-vissza írtak, valószínűleg a tudósítók többsége még csak nem is járt a helyszínen. Az, aki egyidejűleg több újságnak is az olvasója volt, alaposan zavarba jöhetett a kérdést illetően, hogy tulajdonképpen hol is zajlott le az akkori balatonfüredi Anna-bál. Abban még valamennyi újságíró egyetértett, hogy Balatonfüreden, a továbbiakban azonban már sehogy sem tudtak megegyezni. Az „Esti Budapest” és a „Szabad Nép” tudósítója a Bástya-étteremben (a Horváth-házban, a főbejárat-tól balra volt) bonyolította le a bált, s még aránylag ők tévedtek legkevésébbet, tekintve, hogy a Bástya volt legközelebb ahhoz a Balaton-étteremhez, ahol ténylegesen rendezték. Megjegyzem, hogy a tévedés elkerülése céljából elég lett volna a meghívót végigolvasni. A „Színház és Mozi” augusztus 6-i száma szerint a bált a Horváth-házban rendezték. A „Nők Lapja” a Sörkertben mulatott, ezzel szemben a „Szabad Ifjúság” sehol sem, taktikusan és előrelátóan nem foglalva állást ebben a nehéz kérdésben. Folytathatnám azzal, hogy egyáltalán nem volt „reformkori városrész”, ahogy lépten-nyomon hangoztatják az utóbbi néhány évben. Ennek a taglalásától most eltekintek, mert ez az írás nem erről szól.

Zákonyi Ferenc szerint (Balatonfüred monográfia. 1988.) „nehéz volna megmondani, mikor volt az első füredi Anna-bál, mivel 1832 előtt magyar újságok nem voltak.” Majd hozzáfűzi, hogy a „Hazai 's Külföldi Tudósítások” 1790-től megjelent ugyan, de társasági eseményekkel – táncmulatságokkal és bálokkal – nem foglalkozott. Végül néhány sorral később közli, hogy „... a helyi hagyomány szerint viszont 1825-ben elkezdődtek az Anna-bálok.” Említésre méltónak tartom viszont, hogy az általa hivatkozott (ugyan bájos és szép, de jelenleg ismereteink szerint minden alapot nélkülöző) hagyomány és mítosz valószínűleg Baróti Géza 1959-ben megjelent „A füredi Anna-bálok: 1825–1959” című munkáján alapul, amelyben az alábbi „idézet” olvasható: „Máma estve 26-ik Júliusban, anno 1825, bál rendeztetvék tiszteletemre házunk összeszves termeiben ...”

Baróti a munkát a Veszprém Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala, és a Balatoni Intéző Bizottság megrendelésére írta, és az 1825-ös évet

(ekkor kezdődött a reformkor) azért választhatták ki, mert ezzel úgy gondolták, nagyobb érdeklődést sikerül felkelteni a rendezvény iránt. Ezt a célt maradéktalanul sikerült is elérniük. (És nem utolsó sorban: a szöveg végső megformálásában meghatározó szerepe volt Zákonyi Ferenc útmutatásának.)

Egy biztos: tekintve, hogy ezt semmilyen hiteles dokumentum nem támasztja alá, csupán ez, a kitálat, – azaz fiktív – napló, az állítólagos 1825-ös első füredi Anna-bállal kapcsolatban a legnagyobb jóindulattal is továbbra is csak a hagyományra lehet támaszkodni. Maga Baróti is hozzáfűzte a Horváth „Anna” Krisztinának tulajdonított sorokhoz: „Amíg azonban a nevezetes iromány előkerül valamely egérjárta zugolyból és szigorú történeti valóság lesz a bájos legendából, hogy az első Annabált 1825-ben rendezték Füreden, nyitogassuk fel a vaspántos levéltári ládákat, üssük fel a foszladozó matrikulákat, családi bibliákat és a vénségtől fakó kalendáriumokat, amelyek üres lapjaira jegyezték fel akkoriban, mikor és milyen néven érkezett új családtag a famíliákba ...”. Ez persze nem tartotta vissza attól az újságírókat attól, hogy néhány év múlva (és még napjainkban is) – amint azt a Népszava 1964. július 23-i számában is lehetett olvasni – már, mint ”hiteles korabeli forrás”-ként idézzék a fenti napló sorait a füredi Anna-bállal foglalkozó beszámolóikban.

Az időközben előkerült adatok (így Balogh Gyula Kiss Ernő és szentgyörgyi Horváth Krisztina kézfogójáról szóló tanulmánya is, amely a „Füredi História” 2016/1. számában olvasható) azonban végleg a feledésnek adták át azt a bizonyos, fentebb idézett naplót.

Az 1832 előtti sajtóról: Zákonyi Ferenc állításával ellentétben a „Tudósításokon” kívül azért volt más lap is. („Auróra”; „Hasznos mulatságok”; „Koszorú”; „Muzarion – Élet és literatúra”; „Sas. Vegyes tárgyú iratok az olvasni és tudni méltó minden ágaiból”; és végül, de nem utolsósorban a „Tudományos Gyűjtemény”, amelyekben azért elég rendszeresen beszámoltak a füredi gyógyfürdőről történekről is. Sőt: a Bécsben megjelenő „Magyar Kurír” 1801. augusztus 18-i számában az alábbi tudósítás volt olvasható: „Füred Julius 24dikén 1801. Kedves Kurír! Nagy köszönettel vettem, hogy a' Keszthelyi Georgiconról minap írott leveletem kedvelt újságodba béiktatván, közönségessé [köz-zé] tetted, reményilem ezzel is hasonló szívességgel bánssz, mely különös foglalatjára tekintettel szint oly érdemes a' tudásra [értsd: tudósításra]: A' múlt héten látogatta meg, Gróf Festetics György Úr ő

Nagysága, Ország szerte híres Gályáján [Phoenix], ezt a' kellemetes mulató helyet; annál kedvesebb volt jelenléte, minél váratlanabb esett. Tsak akkor midőn, Tihanynál, abban a' Echoban adtak egy pár ágyúval szálvét [üdvözlést] (honnét vissza is köszöntöttek, egy mo'sár [mozsár] lövéssel) vették észre, hogy Gróf Festetics, mindjárt készültek el fogadására, minden futott puskájáért, hat óra fele délután közelítvén Füredhez, Török mu'sika [muzsika] harsogása közt, hasonlóképp' hét ágyú lövéssel köszöntötték ezt a' helyet, melyre a sok puskából szakadatlanul ment a lövöldözés; minden a Balaton partra futott, 's ott várták a' nevezetes vendég ki szállását. Más nap dél után 5 óra tájban adott a ' Gróf egy pompás uzsonnát hajóján, hol 150 személyeknél többen voltak jelen, e következő nap úgy utazott Keszthely felé a szárazon vissza. A' jövő hónapnak közepe táján Ő Királyi H[erceg].sége Országunk Palatinussa is, Olasz Országból Keszthely felé fog jönni, hol a' Georgicont. 's egyéb nézésre méltó dolgokat meg szemlélvén, 'S úgy onnan a' Gályán szándékozik Füredre jönni, 's innend osztán Buda felé veszi Ő Kir. H.sége útját. Gróf Festetics Úr jelenléte, egészen megvidította az itt mulató Uraságok Társaságát, mely már egy kitsint kezdett az unalmas hangon folyni. – Különös meg elégedéssel hal[al]gatták mindenek: de kivált Gróf Pálffy Károly Úr ő Ex[cellenciá].ja a' Cancellarius, nagy örömét lelte a' Török mu'sikai chorba, mely apró klientz, 's tíz esztendő's gyermekekből állott; kik minnyájan a' Gróf' Keszthelyi tulajdon költségén fel állítatott' Mu'sika Oskolába taníttattak, hol mindenféle Intsrumentumok készen várják a' mu'sikát tanulni vagyó ifjúságot. ...” – írta Halász Sámuel. A nádor füredi látogatása – amint az a szeptember 1-jei számból is kiderül – azonban „Az essőzés miatt a' készen álló vitorlás Gállán a' Füredre utazás alkalmatlannak ítéltetett ...” – azaz elmaradt.

1808. július 15-én és az azt követő néhány napon Michael Amadeus Eissl (1746?/1756?–1821) osztrák (karintiai) gazdasági tanácsos Füreden is megfordult utazásai során. Élményeiről szóló munkája 1813-ban jelent meg Bécsben, ebben külön fejezetet szentelt a Balatonnak. Eissl Festetics György (1755–1819) vendégeként a kenesei Festetics-birtokról Keszthelyre utaztában megfordult Füreden is. Az erről szóló részt magyar nyelven Dömötör Sándor átíratában a Balatoni Kurír 1939. évi első számában lehet olvasni „Lóháton Keneséről Keszthelyre 1808-ban” címmel. Ebben említés történik egy füredi bálról is: „Este bál volt egy gyenge világitású teremben. Középen volt a

zenekar, amely kellemes hangulatot teremtett. ... A bál nem volt nagyon látogatott, mintegy 70 személy jelent meg.” A következő napokon Eissl többnyire cigányzenét hallgatott, majd rövidesen tovább indult Keszthely felé.

Hazai 's Külföldi Tudósítások 1824. július 31-i száma az alábbiakról tájékoztatott: „Ő Tsászári Királyi Fő Herczagsége Országunk Nándor-Ispánnya, a' Fő Herczegnével és Herczegi Magzataival, úgy a' Szász-Hildburg-Hauseni örökös Herczeggel, és Herczegnével július 17-dikén Füredre a' Savanyú víznek, és Balatoni fürdésnek használatára megérkeztek. Ferdinánd Királyi Fő Herczeg, Magyar Országai Hadi Fő Kormányozó, Kassa, Unghvár, Munkáts táján levő katonaságnak megvi[z]sgállására volt, 's ezen alkalmatossággal a' Máramarosi Sóaknákat, és a' Nagy-Bányai ezüst és arany bányákat nagy figyelmetességgel megvi[z]sgálta; Debreczenen keresztül vissza térvén, e' folyó hónap 27-ikén reggel Budára szerentsésen megérkezett.

Augusztus 28-án: „Ő Tsászári Királyi Fő Herczagsége József Nándor Ispányunk, a' folyó hónap 22-ikén, Ő Tsászári Magasságával a' Fő Herczegnével, 's Herczegi Magzataival Füredről Al-Tsúton keresztül Budára szerentsésen megérkezett. Ő Fő Herczagségét nyomban követte a' Hilburg-Hauseni Örökös Herczeg és Herczegné, kik is a' Királyi Várban szállottak meg.”

Az 1824. szeptember 1-jei számában az előbbivel kapcsolatban még a következőket írta: „B. Füred Augustus 19-ikén. Az idén ezen nem csak tájé-kára nézve legkellemetesebb, de Orvosi hasznára, 's alkalmatosságaira nézve is felette jeles Savanyú-víz, az idő' környűállásaihoz képest nem volt ugyan annyira meglepve, mint megérdemelné: de Ő Tsászári Királyi Fő Herczagségének, az Ország Nándorának, a' Hildburg-hausen Örökös Hgnek, és Nejeének, 's több Méltóságoknak, itt, mulatása által olly igen fényessé lett, hogy ebben az esztendőben is Füred első rangot érdemlett. – Voltak ollyan Vasárnapok, a' mikor a' népnek tolongása miatt a' forráshoz szépségesen nem is lehetett férni. Több híres Magyar Bandák oszlatták az orczákról a' komorságot délután es estvéneként. Székes-Fejérvárról pedig az ott tanyázó Nemzeti Színjátzó Társaság ide eljövén, nem kevés gyönyörűséget okozott a' Hazafiaknak. Valóban meg kell vallanunk, hogy ez a' Társaság, a' helyhez, és számához képest, sokkal többet mutatott, mintsem várni lehetett tőle. Különösen az Énekes játékban olly készséget, hogy ha több Páliak és Szerdahelyi-

ek kerülnének hozzá, akár mely Bétsi Theátromban is kiállhatnának. Ditsérettel kell egyébiránt emlékezni a' munkás, es kimívelt ízlésű Komlosyról; az eleven, es tűzlelkű Komlosynéről; a' tsendes és meglett Murányiról, 's a' pontos és egészen betanult Murányinéről; a' heves es mindenkor elkészült Horváthról, és a' kedves ajakú, 's olvasztó hangú Pálinéről. Különösen el nem lehet hallgatni azt a' szép rendet, és magaviseletet, mellyel ez a' Társaság a' köz kedvességét megnyerni igyekezik, a' mi, ha eddig is czéllá vált volna, most a' Magyar Theátrum legalább fél századdal előbb volna.

– A' Füredi multságok közt szép volt ezeken kívül a' Keszthelyi gályának Augustus 8-dikán történt megérkezése, mellyel Gr. Festetits László Nagysága, Tsászári Kir. Kamarás, Ő Fő Hgségének a' Palatinusnak tisztelkedni kívánt.

A' Fő Herczegnek Füredről való elutazása holnapra lévén határozva, azonban a' kis Fő Herczegnek neve napja is éppen holnapra esvén, mindenféle készülétek meg vannak téve, hogy a' Fő Herczegi Udvarnak ezen utolsó napja ezúttal Füreden a' kettős tisztelethez alkalmaztatott udvarlási ceremóniákkal kellemetessé tétessék. Valósággal igen szépen kellett látszani a' Balatonon a' gálya kivilágosítottásának, és a' Füredről Tihany felé, innen pedig vissza rakétákkal való lövöldözésnek. – A' Palatinus Ő Fő Herczagségének eltávozását az egész mulató sokaságnak is eloszlása rövid időn követni fogja. – A' folyvást tartó szeles idő miatt nem igen volt kedves az idén fürdeni a' Balatonban; mégis a' Fő Herczeg Asszony a' Palatinusné valamikor csak lehetett, hideg fürdőt venni el nem mulatta. – A' szép látások közzé tartozott még az is Füreden az idén, midőn a' nyár 'elején mindjárt, itt kimúlt Bakonbéli Apátúrnak holt teste gyász hajón Tihanyba nyugvó helyére által szállított.”

A „Hazai 's Külföldi Tudósítások” írta 1825. július 27-i számában: „... N[eme]s. Pest V[árme]gyének Szolgabírája Tekintetes Miskey Imre Úr kíséretével ottan ebéd után lóháton az egész társasággal ... Gróf Festetits László Úr által az ő gallyájára meghívattatott, és estve szép holdvilágnál számtalan mozsarak durrogásai között a' Keszthelyi part-ra szállítottatott, és ott más fél nap pompás multságokkal, és vadászatokkal mulattatván, a' Füredi Savanyú-vízre ment, a' hova késő estve érkezvén, midőn a' magyar muzsikát meghallaná, minthogy azt a' Portugalliai és Spanyol nótákhoz hasonlítóknak találta, annak hal[1]gatásával éjjél utánnig kedvét tölteni kész volt.”

Zákonyi Ferenc 1988-ban megjelent „Balatonfüred” című, alapműként számon tartott, helytörténeti munkájában sajnálkozva írta, hogy az első Anna-bál feltételezett két főszereplője közül csak a későbbi férj élete ismert előttünk. Feleségének élete a történelem homályába veszett, még az arcképét sem sikerült fellelni. Zákonyi Ferenc valószínűleg ákosfalvi Szilágyi László (1897–1978) családtörténeti munkájára támaszkodott, amikor megállapította, hogy szentgyörgyi Horváth „Anna-Krisztina” 1803 után született. Sajnos a médiában mind mai napig – és úgy tűnik kitörölhetetlenül – léptenyomon visszaköszön ez az „Anna-Krisztina”-változat (a jobbik esetben, mert az is előfordul, hogy nemes egyszerűséggel továbbra is csak Annát írják), valószínűleg úgy gondolják, enélkül nem tudnák életben tartani a bállal kapcsolatosan kialakított mítoszt, és a hozzá kötődő hírverést, illetve az érdeklődés fenntartását.

Zákonyi Ferenc még ezt is írta: *„Hogy a két fiatal megismerkedése hogyan történt, arról nem maradt fenn hiteles emlék. Az összes családi iratok eltűntek Kiss Ernő eleméri kastélyának leromboláskor. ... Az Elemér községben levő kastélyt ... a II. világháború után a község lakói szétszedték, könyvtára, kápolnája, a benne elhelyezett családtagok – így Horváth Anna-Krisztina – maradványaival is megsemmisültek.”* Zákonyi Ferenc tévedett, vagy legalábbis téves információra alapozta ezt a megállapítást: a családi kriptá az eleméri templomban ma is megvan, ahogy az ott elhelyezett családtagok maradványai is átvészelték a történelem viharait. Arról nem is szólva, hogy „Anna-Krisztina” még csak átmenetileg sem volt soha itt eltemetve.

Időközben a hölgy életrajzi adatait sikerült pontosítani, sőt valószínűleg az arcképe is fennmaradt. Utóbbi – amennyiben helytállóak az adatok, és valóban szentgyörgyi Horváth Krisztinát ábrázolja a miniatűr – Nagycenken őrzik. (Hugonnai Kálmán és Ugody Péter a szentgyörgyi Horváth család lezármazási táblázatának összeállításával rendkívüli mértékben segítette a hiányzó információk felkutatását.)

Szentgyörgyi Horváth Fülöp János Nepomuk valamint katymári és borsódi Latinovits Anna első gyermeke – akit Mária Krisztina Julianna Erzsébet Konstancia néven anyakönyveztek –, Baján született 1805. július 15-én, illetve egész pontosan: ezen a napon keresztelték meg. Nem kizárt, hogy ennél néhány nappal korábban született. (Akkoriban még csak a keresztelés dátumát jegyezték be, a születését nem.) A bajai római katolikus anyakönyvbe be-

jegyzett öt keresztnév közül a Krisztina vált később használattá. Kiss Ernővel való megismerkedésének helye és ideje – bár a hagyomány szerint ez 1825-ben, az első, a tiszteletére rendezett füredi Anna-bálon történt volna – a nemrég előkerült adatok (Balogh Gyula tanulmánya alapján korábban: *„ennek előtte több esztendőkkal megismervén Méltóságos Szent-Györgyi Horváth János cs. kir. kamarás Úrnak Christina nevű, ritka tulajdonságú Kis-Asszonyát ...”*) tanúsága szerint pontosan nem ismert, valószínűleg ez még 1823-ban, vagy 1824-ben, esetleg még korábban történt. A magam részéről tényként kezelem azt, hogy eleméri és ittebei Kiss Ernő és szentgyörgyi Horváth Krisztina nem 1825 nyarán, és nem Balaton-Füred-fürdőn, egy nyári bálon ismerkedtek meg. Véleményem szerint ez inkább Baján lehetett. Mindenesetre érdekes, hogy a Balogh Gyula írásában szereplő Grassalkovich család bajai kastélya ekkor a szentgyörgyi Horváth család birtokában volt. Továbbá: a palotától nem messze (mintegy 10 percnyi távolságra) egy méntelep, és lovassági laktanya is állt (és áll ma is, bár a lovakhoz most már vajmi kevés közülük van). Mi van akkor, ha Kiss Ernő az 1820-as évek első felében szolgálati ügyben többször is járt Baján, (de akár az is lehetséges, hogy ekkoriban talán éppen Baján volt az állomáshelye), és az egyik alkalommal ismerte meg későbbi feleségét? De ez megtörténhetett Pesten is, ott, ahol, később, ahol 1826. március 19-én az eljegyzésüket tartották, vagy éppen Budán, mert a szentgyörgyi Horváth családnak itt, a Krisztinavárosban, „kerti háza” volt. Ernő valószínűleg Pozsonyban, még március elején kérte meg Krisztina kezét. A találkozásból szerelem lett, majd a fiatalok 1826. május 18-án Répceszentgyörgyön örök hűséget esküdtek egymásnak. A „legboldogabb házasság” mindösszesen 9 hónapig tartott. Szentgyörgyi Horváth Krisztina, vagyis akkor már Kiss Ernőné, 1827. február 7-én kislányát megszülvé, Pesten elhunyt. A répceszentgyörgyi római katolikus halotti anyakönyv bejegyzése szerint „az 1827. február 7-én elhunyt 21 esztendő eleméri és ittebei Kiss Krisztina, született szentgyörgyi Horváth, február 14-én a répceszentgyörgyi templom kriptájában (a szentgyörgyi Horváth család sírboltja) lett eltemetve. Ma is ott nyugszik. Elsősülött és egyetlen gyermekük a keresztségben az Krisztina Izabella nevet kapta (és nem Ernesztin, mint korábban hittük). A gyermek – jelenlegi ismereteink szerint – hétéves korában meghalt, és az eleméri templom kriptájában – apja mellett – nyugszik.

Itt jegyzem meg, hogy Eötvös Károly nagy mesélő volt ugyan, de ő meg sem próbálta – akár a helyi hagyományra alapozva –, hogy előhozakodjon az 1825-ös füredi Anna-bállal, vagy akár beszámoljon Kiss Ernő esetéről Horváth Krisztinával. Eötvös 1825-ről ír ugyan, a szentgyörgyi Horváthokról is, de más füredi történet kapcsán. Ha már a mesélésnél tartunk: Lipták Gábor is megírta a két szerelmes füredi egymásra találásának történetét – minden bizonnyal Baróti munkájára hagyatkozva – az „Ezüsthíd Füreden” című elbeszélésében. Ennek irodalmi értéke megkérdőjelezhetetlen, de történeti forrásértéke – véleményem szerint – nincsen.

Elgondolkodtató, hogy Krisztina és szülei tudtak-e egyáltalán Ernő korábbi viszonyaiból származó természetes (házasságon kívüli) gyermekeiről – így az 1822. december 31-én született, és 1823. január 3-án megkeresztelt ikerlányokról? Ha igen, vajon belegyeztek volna a házasságba? Bár meglehet, hogy ekkor még talán maga Ernő sem tudott róluk, és igazán fontossá csak Krisztina Izabella – a törvényes utóda – korai halála után váltak.

Felhívom a figyelmet arra még, hogy Kiss Ernő nem huszár, és nem kapitány volt 1825-ben – ahogy azt a hagyomány és a közhiedelem számon tartja –, hanem felesége halálakor, 1827-ben (és még néhány évig) főhadnagy volt a 3. (Károly főherceg nevét viselő) ulánus (vagy másképpen: dzsidás) ezrednél. Kiss Ernő 1819-ben lépett be ehhez az alakulathoz, akkor még „cadett”-ként, azaz tisztjelöltként, és 1820-ban kapott hadnagyi rangot. Megkockáztatom azt a feltevést, hogy – miután megözvegyülve visszatért az aktív szolgálatba – a huszárokhoz valószínűleg csak a századosi rang elérése után került, addig továbbra is az ulánusoknál volt.

Továbbá valószínűbbnek tartom azt, hogy 1825-ben nem rendezték meg az első balatonfüredi Anna-bált sem. Úgy vélem, hogy valószínűleg legkorábban az 1830-as évek elejétől, de még inkább a közepén kezdték el Anna-napi táncvigalomként megtartani, tehát legkevesebb 5–6, vagy esetleg jó 10 esztendővel később, mint ahogy a hagyomány (és a köztudat is) számon tartja. Annyi bizonyos, hogy jelenlegi ismereteink szerint az Anna-bál szó Füreddel társítva csak 1836-ban jelent meg.

1825-ben, ha tényleg tartottak Anna-napi mulatságot, azt valószínűleg a háziasszony – Krisztina édesanyja, Latinovits Anna – tiszteletére rendezték. Korábban azt is feltételeztük, hogy a fiatalok megismerkedése, és a valamelyik [esetleg későbbi] – valóban egy Anna tiszteletére rendezett – bál em-

léke összemosódhatott, így ebből eredhet az a hiedelem, hogy ezt az első füredi Anna-bált 1825-ben tartották meg, de az, hogy talán 1825-ben is tartottak Anna-napi bált, akár igaz is lehet. Mindenesetre jelenlegi ismereteink szerint ezt hitelesen sem cáfolni, sem megerősíteni nem lehet. Az biztos, hogy tartottak a fürdőszézonban mulatságokat Füreden, így 1824-ben is, az itt időző József főherceg nádor, és fia tiszteletére.

1836-ot megelőzően, jelenlegi ismereteink szerint, bár több visszaemlékezésben is írnak a füredi fürdőhelyi nyári mulatságokról, azt a senki sem írta le, hogy ez az Anna-bál lett volna. Ahogy John Paget sem. John Paget (Paget János), magyarországi utazása során (1835–1836) 1835. július 17-én Pestről levelet írt Wesselényi Miklósnak Pozsonyba, aki már korábban egy füredi találkozást javasolt az angolnak. Wesselényi ekkor nem, csak augusztus közepén jutott el a balatoni fürdőhelyre. Paget július 20. után jutott el ide, néhány napos itt tartózkodása során szerzett benyomásait megörökítette a naplójában, ami „Magyarország és Erdély” című munkájában is megjelent. Zákonyi Ferenc „Balatonfüred” c. könyvében (1988.) azt írta, hogy az angol „1836-ban járt Füreden”, és „... a Horváth-házban részt vett egy nagyobb bálon, ez volt az Anna-bál”. Átnézve Paget könyvének 1987-es magyar kiadását, én nem egészen erre a következtetésre jutottam. (A teljesség kedvéért párhuzamosan idézem az eredeti, angol nyelvű szöveget is. Ez 1839-ben, Londonban jelent meg.) Miután 1835-ben Pageték este megérkeztek, kérdésükre, hogy van-e hely, a szálloda portása nemmel válaszolt. Végül kaptak szállást, úgy, hogy az egyik helyen lakókat rábeszéltek, hogy költözzenek ki. Másnap ebéd után „... a társaság korán szétoszlott, de házigazdáink meghívtak, jöjjünk vissza öt órára, 's vegyünk részt Horváth úr szalonjában a füredi társaság legkiválóbb tagjainak réunionján. Nem sokkal a megjelölt időpont után érkeztünk, 's már vagy hatvan-hetvenfőnyi vendéget találtunk ott, és szavamra több bájos hölgy volt köztük, mint eddig valaha is láttam hasonló nagy társaságban. / We separated at an early hour, and were invited to return at five o'clock and join a reunion of all the most distinguished persons at Füred in Mr. Horváth's drawing-room. Soon after the hour appointed, we found a party of sixty or seventy persons assembled, among whom there was certainly a greater number of pretty women than I ever saw in any other society of the same extent. / ... A soirée [este, itt: esti társas összejövetel értendő], tea, kár-

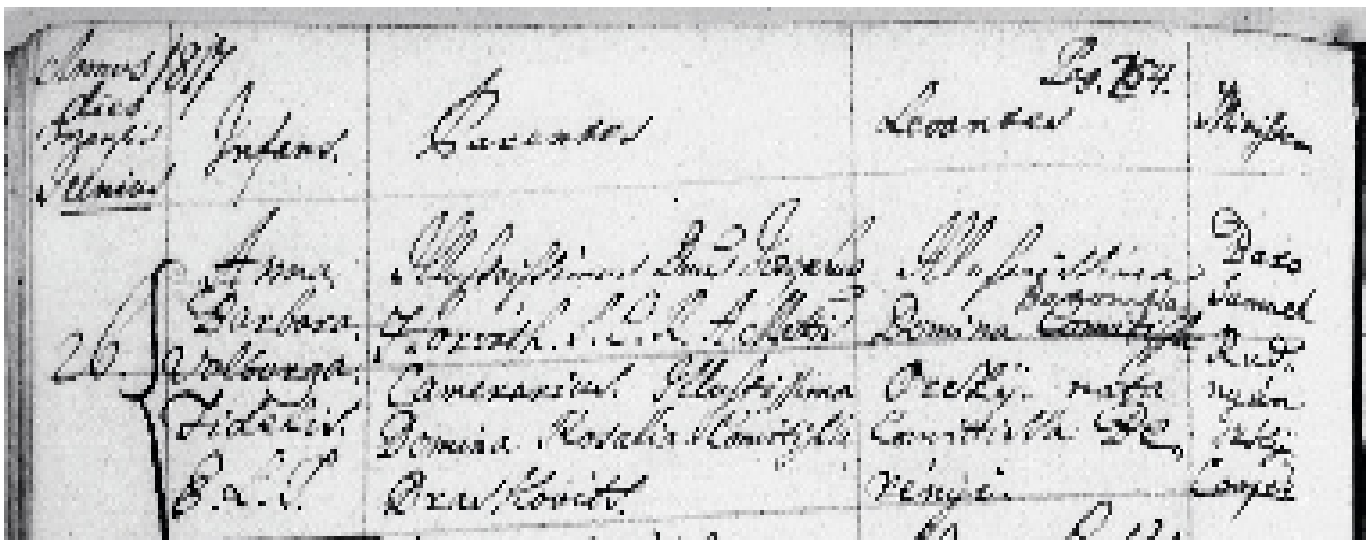
tya és csevegés közepette, eltartott kilenc óráig, ekkor a társaság úgy határozott, ideje átvonulni a nyilvános helyiségekben [Horváth-ház?, vagy esetleg máshol, a legvalószínűbb, hogy a vendéglőről lesz szó] folyó bálba. Ezeket a helyiségeket egyébként a vendéglős foglalta le, a bált az ő javára adták. A társaság itt már vegyesebb volt, és sokkal kevésbé tűnt elegánsnak, mint amellyel Horváth úr szalonjában találkoztunk: valójában két-három zárt kör is alakult itt Füreden, 's nekünk szerencsénk volt, hogy a legjobbba lehattunk bejáratosak. / With the aid of tea, cards, coffee and small talk, the soirée continued till nine o'clock, when it was declared time in to adjourn to a ball in the public rooms. These rooms were those commonly occupied by the restaurateur of the place, and it was for his benefit the ball was given. The society was more mixed, and bore an air of far less elegance than that of Mr. Horváth's drawing-room; in fact, there were two or three cotieres, and we were lucky enough to have been taken up by the best."

Paget a továbbiakban egy teljes oldalon keresztül részletezi a bált. A könyvből az is kiderül, hogy másnap este egy újabb táncos összejövetelt rendeztek a vendéglősnél, Paget ezen is részt vett, valamint végighallgatott egy szerenádot is. Az angol utazó beszámolójából kiderül, hogy még további két napot töltöttek el itt, és „Füredi látogatásunk egy második bállal ért véget, melyet két úr adott. Nemigen különbözött az elsőtől, bár a társaság válogatottabb, és a vacsora lényegesen jobb volt. ... A kelő nap sugara, amikor bekukucskált a redőnyön, még ott ért bennünket a bálban, jelentették, hogy a lovak előálltak. Búcsút mondtunk hát az itt

megismert kedves és vendégszerető barátainknak ... végül útnak indultunk a tiszteletünkre kivezényelt banda harsány zenezavára. / Another ball given by two gentlemen, concluded our visit to Füred. It differed little from the former, except that the company was more select, and the supper much better. ... We remain at the ball till daylight was peeping through the shutters, when the horses were announced as in waiting. We then bade adieu to the kind and hospitable friends we had met, drank Bumpers of Champagne and started and last amidst a flourish of music which they had brought out of to do honour to our departure."

Paget egyik bál esetében sem tesz még csak utalást sem arra, hogy bármelyik is az Anna-bál lett volna. (Ennek az angol nyelvű eredeti kiadásban – London: John Murray – Albemarle Street, 1839. – sincs nyoma.) Azaz: nincs egyértelmű bizonyíték arra, hogy a Paget által leírt bálók bármelyike is Anna-bál lett volna. Nem azt állítom, hogy 1835-ben nem tartottak Anna-bált, csupán azt, hogy nem biztos, hogy John Paget valóban részt vett ezen a bálban.

Volt a családban egy másik Anna is, akinek tiszteletére szintén rendezhették az első bált: szentgyörgyi Horváth Józsefnek (1780–1850) – nem Krisztina József nevű testvéréről van szó –, a balatonfüredi Horváth ház akkori egyik társtulajdonosának, Pesten, 1817. június 26-án született Anna Valburga Barbara Fidelia nevű lánya. Unokatestvére, „Anna Krisztina” miatt, és fiatal kora miatt az 1825-ös esztendő kapcsán korábban soha nem jött számításba, mint akinek a tiszteletére az első Anna-bált rendezhették.

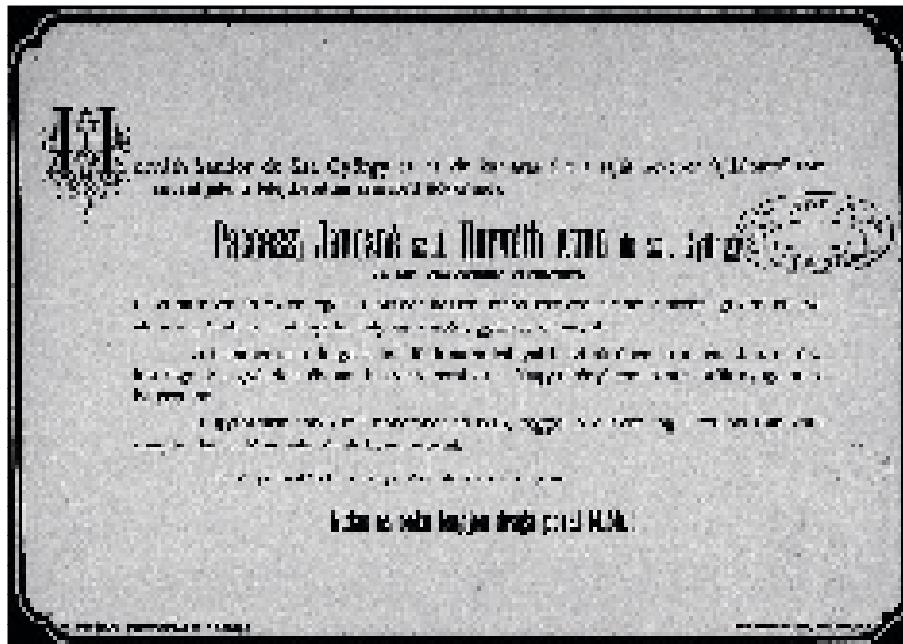
Horváth Anna keresztelési bejegyzése a pesti belvárosi római katolikus anyakönyvben (1817)

Amennyiben az 1825-ös bált nem tekintjük „sacrosanctus”-nak (azaz szent és sérthetetlennek), és elfogadjuk azt, hogy jelenlegi ismereteink szerint bizonyíthatóan csak az 1830-as évek közepétől tartottak Anna-bált Balatonfüreden, akár az ő tiszteletére is rendezhették az első balatonfüredi Anna-bált. A hölgy azonos azzal a Horváth Ninával, akiről báró Wesselényi Miklós írt naplójában 1836-os füredi tartózkodásáról beszámoló részben. „Az Anna Ball nagyon tölt 's valóban szép volt. ... Ma Horváthéknál vala táncz mulatság; ki engem is meghívtak, de látszott, minő aggodalmat 's gyötrelmet okozott jelenlétem szolgálai lelköknek: szerettek volna töllem a lehetőségig távol vonulni, 's ezt tenni mégsem merték. Horváth Nina épen <sic!> nem osztozott atyja érzésében, 's nagy szívességgel jelelt ki. Ezt Fürednek majd minden asszonyiról, 's leányiról mondhatom, – kivált a korosokról. Saját sorsom az, hogy többnyire a véneknek tetszik; de ha a vének oly lelkesek, mint itt Borbélyné, úgy nincs mit panaszozni. A Horváthék báljában Horváth Nina, 's a Ráday Nina kisebbik leánya igen szépen tánczoltak magyart.” És akit Madarász József (1814–1915) is megemlélt 1883-ban kiadott emlékirataiban ugyancsak az 1836-os év kapcsán: „Balaton-Füred s a Balaton gyönyörű tája, kivált Anna-nap körül, az ország vagyonosabb és nevezetesebb családainak, s a környék és szomszéd megyék lakóinak mulató és egészségdöző helye volt. Engem és Horváth Vilit a már ekkor a társaséletben tőlem majdnem

vállhatlan Modrovich Náczi barátom vitt B-Füredre. A vendégek nagy sokaságával Anna-nap előtti napon a nagy teremben ebédelünk, s mindenki arról beszél, hogy a helyben időző vagyonos Horváth-család Anna leányának tiszteletére estére tűzijáték van rendezve. Ebéd közben Vízkelety nevű főbiztos, miként ő szokta az ilyeket mindig kezdeni, fölemelkedik, beszél, és ajánlja, hogy a szép és kedves Anna úrhölgynek tiszteletére a jelenlevő fürdővendégek menesz-szenek egy küldöttséget, mely a közönség hódolatát fejezze ki. Mindenki hallgatott, egyetlen helyeslő vagy helytelenítő hang sem hallatszott. Miért? Mert Horváth Anna ugyan bájos is, vagyonos is, de a tegnapi vacsora után tánczra kerekedvén a jelenvoltak, egy ifjú őt magyar tánczra kérvén föl, s azt el nem fogadván, a közönség e miatt neheztelt rá. ...”. Ez a Horváth Anna hét esztendővel később kötött házasságot a Vas megyei Vámoscsaládon – az akkor már császári és királyi tábornok – báró Paccassi Jánossal, ahogy arról a Honderú 1843. május 22-i számában is beszámolt: „– Ugyancsak f. hó 8-kán tartatott több rokonok' és szomszédok' jelenlétében nagys. Szentgyörgyi Horváth József úr' szeretetreméltó leányának Annának pompás menyegzője báró Paccassi tábornok úrral. A kedves fiatal báróné férjével együtt Pestre költözött, hatvaniutczai saját házába.” A férj néhány év múlva meghalt, Anna 1892. október 22-én hunyt el a nagytétényi kastélyban, az ottani temetőben helyezték végső nyugalomra.

Név		Születési hely		Házasságkötés helye		Dátum		Párterfő	
Anna Horváth	Horváth	Balatonfüred	1825	Vámoscsalád	Vámoscsalád	1843	10. 8.	János Paccassi	Paccassi
János Paccassi	Paccassi	Vámoscsalád	1815	Vámoscsalád	Vámoscsalád	1843	10. 8.	Anna Horváth	Horváth

Horváth Anna és Paccassi János házasságkötésének bejegyzése a vámoscsaládi római katolikus anyakönyvben (1843)

A szóban forgó házról néhány érdekesség: a mai Kossuth Lajos – félreértések elkerülése végett: nem a balatonfüredi Kossuth Lajos utcáról van szó! –, a XVIII. század végén a pesti Hatvani utca 3. sz. alatti telken egy „Arany Tsillag” elnevezésű vendégfogadó működött. Ennek megszűnése után néhány év múlva a telket szentgyörgyi Horváth József (1780–1850) kamarás vásárolta meg. 1816-ban Pollack Mihály tervei alapján elkészült a ma is látható háromemeletes palota. Egyes források szerint az építkezés csak 1817-ben fejeződött be, de a korabeli pletyka szerint azért épült meg egy nyár alatt az épület, hogy a tulajdonos a frissen eljegyzett Draskovits (Draskovich) Rozália grófnőt „*az új borra fiatal nejét saját palotájába vigye*”. Az is elképzelhető, hogy Kiss Ernő és Horváth Krisztina, itt a rokon házban ismerkedhettek meg néhány év múlva. 1828-ban Kazinczy Ferenc így írt: „*A Horváth-ház gyönyörű egyszerűséget mutat: két udvarra, négy ablaksorral, három emeletre. Frontonai, oszlopai nincsenek. Balkonját pompás karkövek tartják.*”

A kétszáz év alatt többször átépítették – például bérháznak, de 1852–1853-ban is, az akkor tulajdonos Horváth Ödön igényeinek megfelelően –, a közelmúltig már csak a kapualjból nyíló előcsarnok őrizte Pollack elképzeléseit. Lakott itt Garay János, Arany János, Vörösmarty Mihály, továbbá itt születtek Kossuth Lajos fiai is. És majd elfelejtettem: 1840-től itt működött Landerer Lajos és Heckenast Gusztáv 1848-ban elhíresült nyomdája.

1861. augusztus 26-án gutaütésben meghalt az éppen aktuális tulajdonos, Anna testvére, Ödön György Félixsz (Megjegyzem, a gyászjelentésen az

elhunyt keresztneveként Ottmár szerepel.), akitől Anna örökölte, legalábbis ahogyan ezt a titkosrendőrség fanyar humorral megfogalmazott jelentése tartalmazta: „*Sz. H. Eduárdot, akinek a Szép utca sarkán levő káprázatos ház, továbbá Ács operaénekesnő et consortes oly sokba kerültek, halála után ma elszállították birtokára. [Hegyfalura] Örököse – ha ugyan maradt valami az óriási vagyomból – testvére lesz, báró P.... tábornok özvegye, Br. Wesselényi Miklós egykori szerelme.*”

Azt is valószínűsítettük korábban, hogy a két lány, „Anna-Krisztina” és Anna személye, valamint a bál emléke az idők folyamán egybeemosódhatott, az események egybeolvadtak, és így alakult ki a helyi hagyomány. Továbbá Füreden azért is tarthattak Anna-napi vigalmakat, mert a családban még az előbb említettekén kívül is számos Anna volt, illetve a baráti körökben is volt Anna nevű hölgy, akiknek tiszteletére szintén adhattak bált a fürdőhelyen.

Napjainkban Magyarország polgárosodásának egyik jele az Anna-bál töretlen népszerűsége. Az országos (és nemzetközi) hírnévnek örvendő balatonfüredi bál kiemelkedik a nyári rendezvények közül.

Befejezésül: bár a legelső balatonfüredi Anna-bál a történelem (jótékony?) kódéba vész – és nagy valószínűséggel most már így is fog maradni –, a tények semmit nem vonnak le napjaink balatonfüredi Anna-báljának fontosságából és patinájából. És annyi bizonyos: a témát még jó ideig nem lehet lezárni, bármikor előkerülhetnek eddig ismeretlen, vagy éppenséggel feledésbe merült dokumentumok, információk.

NÉMETNÉ RÁCZ LÍDIA

MESÉLŐ FÜREDI SÍRKÖVEK: TAGYOSI CSAPÓ JÓZSEF ÉS HOLLÓSY FILEP ALOJZIA HALÁLIG TARTÓ SZERELME

A balatonfüredi Bajcsy-Zsilinszky utcai református temető egykori ravatalozójának közelében sokáig ismeretlen volt egy fehér sírkő felirata, mert karvastagságú ágaival eltakarta a borostyán. A közelmúltban gondos kezek kiszabadították az indák szorításából, így olvashatóvá vált, kik is nyugszanak a Havranek veszprémi kőfaragó által készített márványoszlop alatt:

Csapó József és Csapó Józsefné síremléke

TAGYOSI
CSAPÓ JÓSEF
KIRÁLYI TANÁCSOS
FEHÉRMEGYE VOLT ALISPÁNJA
sz. 1806. OCT. 15 ^{ÉN}
† 1889. DECZ. 3 ^{ÁN}

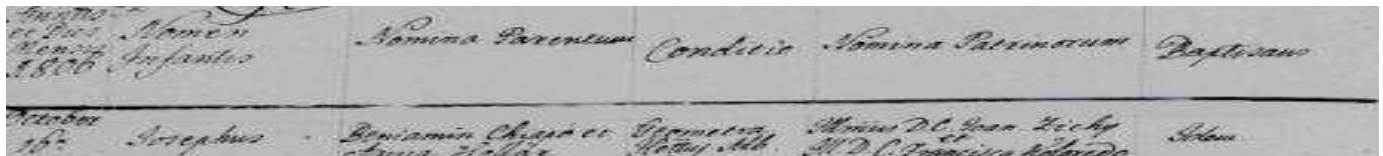
TAGYOSI
CSAPÓ JÓSEFNÉ
SZÜLETETT
HOLLÓSY FILEP ALOJZIA
sz. 1821. DECZ. 4 ^{ÉN}
† 1891. MÁJ 7 ^{ÉN}
Béke hamvaikra!

A sírkő, amelynek keleti oldalára keresztet, a nyugatra szomorúfüzet véstek, felkeltette az érdeklődésemet, ugyanis felirata szerint a házaspár nem lehetett füredi származású. Számomra csak a feleség leánykori vezetékneve volt ismerős, hiszen Hollósy Filep László (1791 – 1855) és felesége, Magyary-Kossa Eszter (1793 – 1879) alakjával Eötvös Károly 1900-ban megjelent *Utazás a Balaton körül* című művében már találkoztam. Az író *A köd a jégen* és a *Magyary-Kossa Eszter* című fejezetekben állított emléket nekik, érdekes történeteket mesélve róluk. Jól ismerte mindkettőjüket, hiszen hosszú ideig éltek az író szülőhelyén, az akkor Veszprém megyéhez tartozó Mezőszentgyörgyön. Az utóbbi fejezetben elbeszélte történet szerint Magyary-Kossa Eszternek és Hollósy Filep Lászlónak egy fia és két gyönyörű lánya volt. Fiuk nem nősült meg, az egyik leány rendesen férjhez ment. „A másik lányát is elvitték, de nem igazán rendesen. Ez volt talán a szeb-bik lánya. Beleszeretett egy hozzávaló derék, vagyonos, előkelő nemesifjúba. De pópista volt az istenadta. Igaz, hogy később megyei főjegyző, alispán és honvéd őrnagy lett, tehát a tapasztalás is megbizonyította, hogy méltó volt a lányhoz, de már az én asszonyonéném pópistának lányt nevelni nem akart. Egy hírneves őse már a kuruc háborúban, Rákóczi fejedelmünk korában kálvinista püspök volt, azóta a család minden ivadéka igaz magyar hitű, már ő csak meg nem szegi az ősök törvényét.

Haj, de mit törődtek a hittel a fiatalok. Nagyon szerették egymást. Bátyámuram ugyan szívesen beleegezett volna a házasságba, de ő nem mert bele-szólni a dologba. Csellel kellett élni. A fiatalok összebeszéltek, hogy asszonyáném tudta nélkül titkon szépen kocsi-ra ülnek, valami vállalkozó paphoz el-mennek, s így törvényesen összekelnek. Bátyámuram tudott, nem tudott előre valamit: nem tartozik a do-logra. Halálos holtáig mindig tagadta, hogy előre tudta volna: mi történik.

Egy szép délutáni napon a két fiatal kísértelt a kertbe. A kert a borjúmezőre dült. Ott állt egy pa-rasztkocsi egy fekete iharfabokor árnyékában. Arra felültek, Székesfehérvárra elhajtottak, s még az na-pon mint törvényes férj és feleség csókolták meg egymást. Sohase láttam boldogabb házasságot. Negyven esztendő múlva is oly gyöngéden szerették egymást, mint esküvőjük napján.”

Az irodalomtörténészek arra intenek, hogy a nagy anekdotázó történeteinek pontosságát fenntar-tással kell fogadni, de a további kutatás során talált adatok alapján bizonyos, hogy ők nyugszanak a fü-redi temetőben. Az írónak igaza volt, 40 évnyi há-zasság után is, életük végéig kitartottak egymás mel-lett. Itt haltak meg, a férj 84 évesen, felesége másfél év múlva, 68 éves korában. (Érdeemes elolvasni az említett fejezeteket, hiszen az érintett családokról további érdekességeket is megtudhatunk.)

Csapó József keresztelésének bejegyzése a székesfehérvári római katolikus anyakönyvben

Ahogy Eötvös is jelzi, Csapó József nemesi családból származott, a „tagyosi” előnevet 1630-ban kapták. A birtok Komárom megyében Kömlöd környékén volt, ma Tagyospusztá Környéhez tartozik. A család felmenői között volt alispán, szolgabíró, több ügyvéd is. A kiterjedt família rokonságban volt a Füreden is ismert Oroszy, Kenessey családokkal, Csapó József húga, Anna (1812 – 1876) Kenessey Antal (1803 – 1879) felesége lett. Kutatásom közben derült ki, hogy az évtizedek óta Balatonfüreden élő Karika Erzsébet nyugalmazott könyvtáros, helytör-ténész Kenessey Antal és Csapó Anna ükunokája.

Hosszas keresés után sem találtam olyan anya-könyvi bejegyzést, amely megerősíti vagy cáfolja Hollósy Filep Alojzia sírkövön olvasható születési adatát: 1821. december 4. Miután nem sikerült rá-akadni születési helyére sem, feltételezem, hogy az anyai birtokon született ő is, mint az Eötvös által em-

Természetesen azonnal felmerült bennem a kér-dés: Ha igaz a történet, hogyan alakulhatott a fiata-lok sorsa a kalandos esküvő után, mi lehetett az oka annak, hogy a Fejér megyei kötődésű katolikus férj és református felesége a balatonfüredi református temetőben lelt végső nyugalomra?

Eötvös nem nevezte meg a leányszöktető fiatal-embert, de vallása, az író által felsorolt társadalmi rangjai és foglalkozása az itt nyugvó Csapó Józsefre illenek, akinek életéről, családjáról sokat megtudha-tunk abból a vele kapcsolatos tanulmányból, amely a Hadtörténeti Közleményekben jelent meg 1998-ban.¹ Leszármazottainak ugyanis igen értékes do-kumentumot sikerült megőrizni, hiszen a dunántúli mozgó nemzetőrség 2. zászlóaljának parancskönyve az 1848. szeptember 18. és december 23. közötti időszakból nemcsak családi emlék, de fontos törté-nelmi adatforrás is. Tartalmazza Csapó József szá-zados parancsait, és bepillantást enged a katonák mindennapjaiba. A tanulmányban közölt keresztelé-si adat (1806. szeptember 16.) azonban különbözik az anyakönyvben rögzített keresztelési, és a sírkö-vön lévő születési dátumtól, amelyek egy hónappal későbbi időpontot jelölnek. A székesfehérvári kato-likus anyakönyv szerint ugyanis Chiapo Benjámín és Kollár Anna gyermekét, Chiapo Josephust a szé-kesegyházban október 16-án keresztelték, a sírkö-vön pedig 1806. október 15. szerepel.

lített fiútestvér, aki minden bizonnyal János László Dénes lehetett. Őt 1828. november 6-án Aranyoson (Csallóközarányos) keresztelték, ahol az ősi Magyary-Kossa birtokon a család később élt. (A te-lepülés ma Szlovákiában található, a Duna bal part-ján, Komárno közelében, neve Zlatna na Ostrove.) Születését bejegyezték a mezőszentgyörgyi refor-mátus egyház anyakönyvébe is.

Másik leányuk Amália lehetett, aki az aranyosi anyakönyvek szerint az 1850-es évek elején még le-ányként több gyermek keresztanyja volt. 1857-ben esküdött az evangélikus Ruttkay Mártonnal, Nagylépusztán éltek, Aranyos egyik településrés-zén. Amália gyermekei közül az 1857-ben született Bélának Csapó József és Hollósy Alojzia voltak a keresztszülei, az 1860-ban született Ilonának, és az 1862-ben született Amáliának is Alojzia volt a ke-resztanyja.

1840. Április 16^a

Nap	Hónap	Év	Állam	Hely	Állam	Hely	Hely
16 ^a	Április	1840	Magyarországi Királyság	Székesfehérvár	Magyarországi Királyság	Székesfehérvár	Székesfehérvár

A Csapó-Hollósy házasságkötés a székesfehérvári római katolikus anyakönyvben

A fellelt további anyakönyvi bejegyzések a házasságkötéssel kapcsolatban megerősítik az Eötvös által leírtakat. A katolikus Csapó József Fejér megye aljegyzőjeként 1840. április 16-án a székesfehérvári székesegyházban vette feleségül a református Aloj-

ziát. Az anyakönyv szerint ekkor a vőlegény 31, (valójában 33), a menyasszony 18 éves, közöttük tehát 15 év volt a korkülönbség. A titokban történt esküvőre utalhat, hogy a tanúk (egy táblabíró és egy aljegyző) valószínűleg a vőlegény „kollégái” voltak.

A Székes-Fejérvári Püspöki Megyei betvárosi PRIMITIVUMOK.

KERESZTELESI ANYA-KÖNYVE.

Ezer nyolczszáz negyven *eggyedik* Esztendőben.
1841

II. Lap.

Nap Hónap Esztendő.	A' Kereszteltet' Neve.	Himlővel béoltatott.	S x u l ó k.	Hit-Vallásuk.	Sorsuk, Lakhelyök.	A' Kereszt Atyák és Anyák Neveik.	Keresztelő.
Január 13 ^a	Kálmán		Csapó József, Hollósy József, Alojzy	Római Katolikus	Székesfehérvár	Csapó József, Hollósy József, Alojzy	Mihalik György plébános

Csapó Kálmán keresztelésének bejegyzése a székesfehérvári római katolikus anyakönyvben

A következő évben Székesfehérváron megszületett egyetlen gyermekük, Kálmán, 1841. január 13-án keresztelte a székesegyházban Mihalik György plébános. Ő volt az Eötvös által meg nem nevezett, Magyary-Kossa Eszter halálos ellenségének tekintett „szentségtörő pap”, aki a fiatalokat az előző évben megeskette.

Az említett tanulmányból tudjuk, hogy Csapó József, Fejér megye főjegyzője 1848 őszén a megye önkéntes mozgó nemzetőreinek századosaként (Eötvös történetében őrnagy!) részt vett a dunántúli harcokban. Decemberben ő is hazatért. 1849 májusában Batthyány István gróf, Fejér vármegye kormánybiztosa kinevezte a megye első alispánjává,

június elején a megyei népfelkelés fővezérévé választották. Mikor 1849. augusztus 1-én feloszlatták a megyebizottmányt, őt is megfosztották hivatalától. Augusztusban Székesfehérváron a megye újonchátralékának megszervezését irányította. A császári csapatok közeledtére a magyar különítménnyel ő is Komáromba indult. Az erőd körülzárása után, augusztus 21-én a várórség és az ostromlók fegyverszünetet kötöttek. Klapka négy megbízható személyt küldött Nagyváradra és Aradra, hogy a dél-magyarországi hadi helyzetről, a magyar csapatok fegyverletételéről meggyőződjenek. A katonákat Thaly Zsigmond és Ruttkay István alezredes, a polgáriakat Katona Zsigmond komáromi épületfa

kereskedő és Csapó József képviselte. Ruttkay és Csapó Nagyváradon találkozott Paszkevicz tábornaggal, az orosz csapatok fővezérével, aki a megadást tanácsolta. Csapó augusztus 31-én tért vissza Komáromba. Az erőd október elejei kapitulációja után ő is menlevelet kapott. Életének további alakulásáról a tanulmány csak annyit közöl, hogy 83 éves korában, 1889. december 3-án Balatonfüreden halt meg, ott is temették el.

A házaspár életét a fellelt források (anyakönyvek, a füredi fürdővendégek névsorai, naplók, tanulmányok, korabeli újsághírek, stb.) adatainak segítségével próbáltam felidézni, választ keresve a korábban feltett kérdésre: milyen kapcsolat fűzhetett őket Füredhez, és miért éppen itt vannak eltemetve?

Az 1839 és 1917 között kiadott füredi vendégnévsorok nem állnak hiánytalanul rendelkezésünkre, a meglévők tanulmányozása után azonban bizonyossá vált, s ezt egyéb dokumentumok is megerősítik, hogy a házaspár számára Balatonfüred kedvelt pihenőhely lehetett, hiszen mindkettőjük családja gyakran megfordult itt. Rájuk vonatkozóan több adatot is sikerült találni a Füredről megjelent kiadványokban, így Hudi József *A balatonfüredi színházak és színészet története (1831 – 1861)* című 2008-ban megjelent könyve szerint Veszprém vármegyéből Hollósy László is adakozott az 1831-ben megnyílt kőszínházra. Sokat segített a füredi kapcsolatok kiderítésében a szerző által közzétett *Balatonfüredi panaszkönyv 1836 – 1840.* szövege és jegyzetei. Innen tudható, hogy Csapó József 1828-tól Fejér vármegyei tiszteletbeli jegyző, 1832-től tiszteletbeli aljegyző, 1836-tól másodaljegyző volt, 1845-től pedig főjegyzőként tevékenykedett. A fehérvári Nemesi Kaszinó tagja volt, 1838-ban jegyzője is. Aláírása 1837 júliusában többször szerepelt a fürdőhelyi panaszkönyvben. Egyik alkalommal több vendéggel együtt támogatja Hertelendy Károly javaslatát, hogy állítsanak hajót a Balatonra, máskor ő is aláírta azt a kérést, hogy táblákon figyelmeztessék a vendégeket: kutyáikat ne engedjék be a sétaterre. Valószínűleg az Anna-bálon tapasztaltak hatására, július 28-án másokkal együtt kifogásolta, hogy a táncmulatságokon az elfáradt, és meleg ételt óhajtó táncosok nem kapnak megfelelő kiszolgálást. Ebben az évben Csapó Józseffel egy időben apósa, Hollósy Filep László is Füreden volt, ő július 27-én aláírta azt a javaslatot, hogy a mostani szűk sétateret bővítsék ki a Balaton-parti kertek területével. A könyv jegyzetében szerepel, hogy Hollósy László, Veszprém megyei református köznemes, mezőszentgyörgyi,

szilasi² birtokos 1834-től Veszprém vármegye táblabírája volt. 1839. július 28-ig nyaralt itt feleségével az apátsági vendéglőben, Csapó József pedig két nappal később érkezett Füredre.³ Az 1840-es fürdővendégek névsora hiányos, így nem ismert, hogy esküvőjük évében jártak-e itt a fiatalok, de az biztos, hogy 1840. július 27-én az ifjú feleség apja, Hollósy László táblabíró Szilasról másodmagával, feltehetően feleségével érkezett Füredre. Csapó József 1841. május 29-től, mint Fejér megye első aljegyzője itt volt Székesfehérvárról, július 31-én pedig táblabíróként jött másodmagával, valószínűleg már feleségével. Nem tudni, hogy a család 1844-re megbarátkozott-e a házassággal, de a vendégkönyv tanúsága szerint Hollósy László és családja 1844. július 4-én Balhásról, két nap múlva Alojzia nagybátyja, Magyary-Kossa Sámuel táblabíró is megérkezett Gyönkről. Ha maradtak a hónap végéig, akkor találkoztak, ugyanis július 20-tól Székesfehérvárról öt fővel Csapó József megyei jegyző és családja pihent itt, valószínűleg kisfiukkal és cselédjeikkel együtt. A főjegyző Csapó és családja 1846. július 21-én ismét Füredre érkezett, ekkor már hatan jöttek. A szabadságharc után is gyakran felkeresték a fürdőt, 1852-ben már csak szilasi birtokosként szerepelt a vendégkönyvben, július 24-től pihent itt családjával.

Csapó József jó viszonyt ápolhatott apósával, hiszen mikor Hollósy László 1855-ben meghalt, és kívánságára édesanyja mellé temették a szilasbalhási temetőben, a gyászbeszédet tartalmazó füzetben feleségén kívül csak „kedves vőjét”, Csapó Józsefet említették név szerint, megjegyezve, hogy ezt, annak tiltakozása ellenére tették.⁴

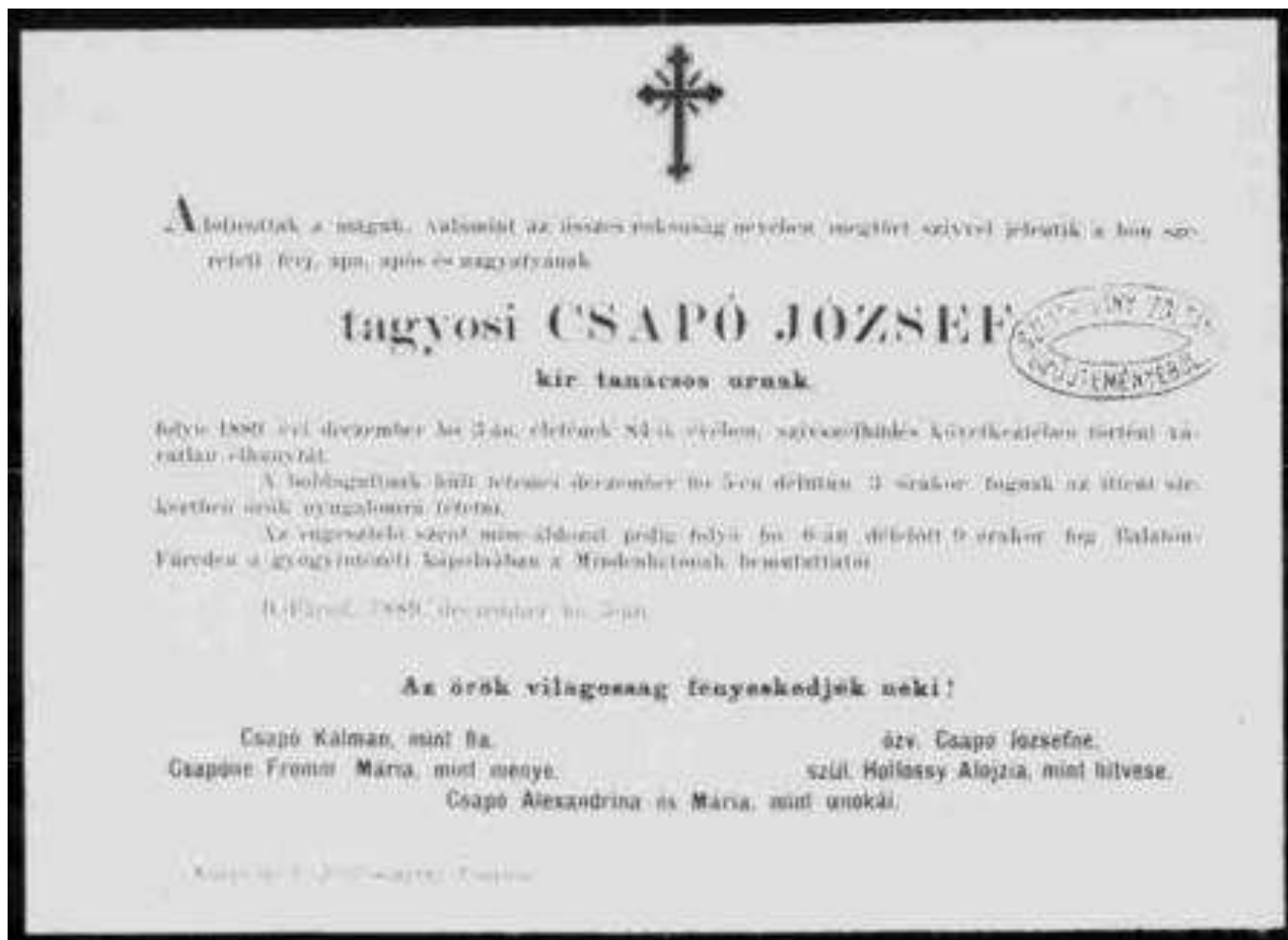
A füredi sírkövön szereplő királyi tanácsosi címet Csapó Józsefnek, a Veszprém megyei népszámlálási bizottság elnökének „*a munkálatok sikeres foganatosítása körül szerzett érdemei elismeréséül*” 1871. január 13-án Ferenc József császár adományozta. Rangját az évenként kiadott vendégnévsorokban ettől kezdve mindig feltüntették. 1871. augusztus 3-án Pestről egyedül érkezett, s az Újházban szállt meg, 1878. július 8-tól pedig a Nagyvendéglőben lakott, és ismét egyedül jött „*P. Bogárdi*”-ból. (P. bogárd, azaz Bogárd Pusztá akkor Szilasbalhás része volt.)

Az 1870–80-as években nemcsak gazdálkodott, de aktívan részt vett Veszprém megye közéletében. A korabeli veszprémi lapokban gyakran szerepelt a neve: Csapó József volt az elnöke az 1871-ben megalakított Veszprém megyei mezőgazdasági egyesületnek, tisztségéről 1878 júniusában betegsé-

ge miatt lemondott. 1880-ban az enying-vidéki gazdasági kör ülésén korelnökké választották. Több éven át volt a megyei közgyűlés állandó választmányi tagja, még 81 évesen, 1886-ban is. 1879-ben és 1883-ban is szerepelt a Veszprém megyei virilisták, azaz a legtöbb adót fizetők névsorában.

A 84 éves Tagyosi Csapó József 1889. december 3-án Balatonfüreden bekövetkezett halálhírét a *Vasárnapi Ujság*, a *Budapesti Hírlap*, a *Fővárosi Lapok* is közölte. A *Zalai Közlöny* híradása szerint temetése 5-én nagy részvét mellett történt. A Paloznakon vezetett katolikus halotti anyakönyvben

„agyszélhűdés”, a *Fővárosi Lapok* és a halotti értesítő szerint „szívszélhűdés” volt halálának oka. Ez utóbbit erősíti meg Écsy László füredi fürdőigazgató naplója is: „1889. dec. 5. Tek. Csapó öreg uraság tegnap ebédelt s ebéd után kiment a levegőre s midőn bejött, azt mondá[!], rosszul van. Ledőlt a pamlagra s csekély idő alatt, míg Huray doktor úrért küldöttek, a körorvos úr jelenlétében szívszélhűdésben azonnal meghalt. Igen derék, böcsületes ember volt. Az Isten nyugosztassa!”,⁵ (Écsy László bejegyzésével ellentétben halála egy nappal korábban történt!)

Másfél év múlva, 1891. május 9-én a *Veszprémi Független Hírlap* feleségének, az ősnemes család tagjának, a köztiszteletű, minden ízében magyar matrónának a halálát adta hírül. A gyászjelentés szövegét is közölték, amely tudatta, hogy Tagyosi Csapó Józsefné Hollósy Alojzia 1891. május 7-én, tíznapi betegség után 68 éves korában csendesen elhunyt. Jelzik azt is, hogy a balatonfüredi református temetőben fogják temetni. A református anyakönyvi bejegyzés szerint halálát tüdőgyulladás okozta, május 10-én Segesdy Miklós ref. lelkész búcsúztatta.

A fellelt adatok bizonyítják, hogy kiterjedt rokonságához hasonlóan, egyetlen gyermekük, az 1841-ben született Kálmán is sok szállal kötődött Füredhez. Szüleivel, rokonaival már gyermek- és ifjúkorában, később saját családjával is gyakran megfordult itt. Neve irodalmi munkássága miatt több lexikonban szerepel, így a *Veszprém megyei életrajzi lexikonban* is. Alsóbb gimnáziumi tanulmányait Fehérváron, édesanyja rokonai közelében Gyönkön, valamint Pesten, a felsőket Székesfehérváron végezte. Pesten járt egyetemre, a jogi pályára lépett.

1859-ben tevékeny részt vett az egyetemi ifjúság demonstrációinak vezetésében, ezért ismételt rendőri fogságbüntetések után a fővárosi rendőrhatalósági kerületből is kitiltották, tanulmányait az októberi diploma megjelenéséig félbe kellett szakítania. Még joggyakornok korában írta meg *Székesfehérvár története* című munkáját, amelyet szülővárosában adtak ki 1861-ben. Az 1850 – 60-as években több költeménye és írása jelent meg országos lapokban, saját neve alatt vagy álnéven. Kisfaludy Sándor első füredi szobrának leleplezésekor 1860-ban írt versét a *Vasárnapi Újság* közölte.⁶ Veszprémi lapokban is publikált verseket. A fürdővendégek névsora és a *Balaton-Füredi Napló* az évi hírei alapján tudjuk, hogy 1863-ban a fiatal, ekkor 23 éves birtokos Székesfehérvárról július 19-től itt pihent. Az újság tudósítása szerint a lövöldében Jókai Mórral együtt többször is kiválóan szerepelt, a lap rendszeresen közölte elért eredményeiket. Az íróval együtt részt vett a színikör javára rendezett tombolaszervező bizottságban is. Az újság tévesen közölte, hogy július 21-én az ő *A rab* című versét szavalták, a szerzőséget a lap egy későbbi számában nyilatkozatban cáfolta. Itt volt a következő év nyarán is, július 29-én P. Bogárdról érkezett, ugyanakkor jött nagyanyjának bátyja, Magyar Kossa Sámuel is két cselédjével Gyönről.

Ügyvédi oklevelét 1865-ben szerezte meg, 1867-ben Veszprém megye első aljegyzőjének választották, majd hamarosan ő lett a főjegyző. Az 1868. július 24-én a Veszprémből egyedül érkező Csapó Kálmán neve mellett a vendégek névsorában már ez a titulus szerepel. 1869. július 18-án Aranyoson lakó nagyanyja, Hollósy Lászlóné földbirtokos érkezett másodmagával, aki ekkor már megbékélhetett leányának 29 évvel korábbi rendhagyó esküvőjével, és talán szívesen találkozott unokájával, aki pár nap múlva meg is érkezett. Valószínű, hogy az 1860-as években a nyarait itt töltő, egyedülálló fiatalember abban a Tamás-hegyi nyaralóban szállt meg, amely az 1858-as arácsi kataszteri térkép szerint Magyar-

Kossa Sámuel (1781 – 1866) tulajdonában volt. Ez lett később rokonuk, Kenessey Móric nyaralója, majd átépítve a Somogyi nyaralóként ismert, ma helyi védettségű villa a Muskátli utcában. A fürdővendégekről kiadott névsorokban csak 1870-től közölték, ki, hol szállt meg, ezért tudjuk, hogy a Veszprémből jövő Kálmán ebben az évben július 20-tól két cselédjével a Döry-villában, 1872. július 26-tól pedig az Új házban pihent egyedül. Csapó Kálmán 1878 és 1881 között volt az enyingi kerület országgyűlési képviselője, a mérsékelt ellenzék pártjához tartozott. Többek között Molnár Aladárral, Eötvös Károllyal együtt képviselte Veszprém megyét. Tagja volt az 1882-ben Füreden megalakult Balaton Egyletnek.

Lehetséges, hogy itt ismerkedett meg feleségével is, hiszen a *Veszprémi Független Hírlap* tudósítása szerint az 1882. július 30-án megtartott Annabálon részt vett dr. Frommné Budapestről, Mariska és Jenni nevű leányaival. Csapó Kálmán és Fromm Mariska 1883. február 23-n Pesten megtartott eljegyzéséről és füredi esküvőjéről hírt adtak az országos (*Fővárosi Lapok*) és a Veszprém megyei lapok is. A *Veszprémi Független Hírlap* már augusztus 4-n jelezte, hogy a „megye egyik derék vezérférfia”, a volt országos képviselő Budapesten vezetni oltárhoz menyasszonyát. A hír ellenére a pár 1883. augusztus 14-én reggel fél 8-kor Balatonfüreden kötött házasságot a Kerek templomban. Az anyakönyvi bejegyzés szerint a szertartást Jánossy Gusztáv veszprémi kanonok végezte, a menyasszony tanúja Kenessey Pongrác, a vőlegényé Jókai Mór volt. Az újságok szerint viszont Jókai volt a menyasszony a tanúja. Csapó életkorát nem jól jegyezték be az anyakönyvbe, hiszen nem 32, hanem 41 éves volt. A 21 éves menyasszony életkora helyesen szerepelt. A *Pápai Lapok* tudósítása szerint a pár a Kisfaludy gőzössel még reggel elutazott Füredről. A köztisztelőben álló pusztabogárdi közbirtokos füredi esküvőjéről hírt adott a *Veszprém megyei Hivatalos Közlöny* is.

A Csapó – Fromm házasság bejegyzése a paloznaki római katolikus anyakönyvben

A menyasszony apja dr. Fromm Pál (1812 – 1898) az elismert pesti főorvos, aki honvédorvosként 1848–49-ben a kolerajárvány elleni küzdelem egyik vezetője volt. Tisztiorvos, és az első orvos, aki bölcsődében tevékenykedett. Köztudott, hogy mint a Jókai házaspár pesti háziorsosa, ott volt Laborfalvi Róza halálos ágynál 1886 novemberében, Huray István doktorral együtt próbálták megmenteni az életét. 1886. június 13-án Ferenc József királyi tanácsosi címet adományozott Fromm Pálnak, a volt kerületi orvosnak „*a szenvedő emberiség érdekében és a közügyek terén kifejtett sok évi kitűnő és hasznos működése elismeréséül*”. Eötvös Károly „*A legöregebb doktor*” címmel írt róla a *Nagyokról és kicsinyekről* című 1906-ban megjelent könyvében.

A korábban említett tanulmányból tudjuk, hogy Csapó Kálmán és Fromm Mária házasságából három leány született: Alexandra (1884 – 1973), Mária (1885 – 1984) és Eugénia Márta Ida (1895 – 1986). Közülük csak a legfiatalabb leány ment férjhez, ő dr. Jánosi József Gyula felesége lett, a Parancsolatkönyv így került a Jánosi család tulajdonába. Alexandra 1884. június 14-én született Budapesten. Három hét múlva, július 9-től Huray István fürdőorvos füredi nyaralójába megérkeztek P. bogárról a szülők cselédjükkel. Bár a vendégnevsorban nem jelezték, de velük lehetett újszülött kislányuk is. A család az egész nyaralót kibérelhetette, mert ezen a napon kezdte meg pihenését Budapestről hat fővel, dr. Fromm Pál és családja is. (Fromm 1885-ben a Balatoni Szövetség igazgatósági tagja is volt.) Csapóék 1885. augusztus 18-tól itt voltak az akkor Mangold-háznak nevezett egykori Horváth-házban, a következő évi vendégnevsor szerint augusztus 16-tól Csapó Kálmán földbirtokos egyedül szállt meg a Mórocza nyaralóban. 1888. szeptember 9-én a *Pesti Hírlap* közölte, hogy Csapó Kálmánt Pusztabogárd székhellyel felvették az ügyvédek névjegyzékébe. A *Veszprémi Független Hírlap* 1888. november 3-án hírt adott arról, hogy Csapó Kálmán Veszprém megye volt főjegyzője s az enyingi kerület volt képviselője Balatonfüreden ügyvédi irodát nyitott. „*Azon vidék huzamosabban érezte hiányát egy, a járásbírószék helyén lakó ügyvédnek, annál inkább gratulálhatunk neki a szerencsééhez, midőn megyénk e kitűnőségét megnyerhette, kinek multja a közpályán, s különösen hosszabb főjegyzői működése, távozása után is itt állandó tiszteletet biztosított nevének. Az igazságot kereső felek benne nem csak kiváló tehetségű jogászt, de hű és erélyes védőt találnak.*”

A *Budapesti Közlöny* 1888. november 22-én, a *Pesti Hírlap* másnapi számában megjelentette a székesfehérvári ügyvédi kamara közleményét arról, hogy Csapó Kálmán ügyvéd Pusztabogárról lakását is Balatonfüredre helyezte át. A járásbírószék a községben működött, az iroda és a lakás is a közelben lehetett, helyét még nem sikerült beazonosítani. (Ebben az időben ismert volt ugyan a fürdőtelepen Fromm-nyaraló, de az a család másik ágának a tulajdona volt, s távol a községtől, a szőlők között állt.) Écsy László fürdőigazgató naplójában már 1889. január 2-án feljegyezte, hogy Csapó Kálmánt, a füredi ügyvédet Budapestre küldte bizonyos ügyben, ő január 5-én vissza is érkezett. December 18-án is említi, hogy megbízta egy ügyvel. Csapó Kálmán apja 1889. december elején, anyja két és fél év múlva, 1891. május elején halt meg. Valószínűleg ez is közrejátszhatott abban, hogy elköltözött Füredről. Május 30-án a *Veszprémi Független Hírlap* arról adott hírt, hogy Csapó Kálmán volt országgyűlési képviselő, mint a vidékbeli ügyvédi kar egyik legkiválóbb és leglelkismeretesebb tagja, irodáját Balatonfüredről Veszprémbe helyezte, és előző nap az „*Annakápolna-téri Eötvös-Fromm házban*” megnyitotta.⁷ Tehát, alig két és fél évnyi füredi ügyvédeskedés után, 1891. május 29-től már Veszprémbe élt és praktizált. A *Pápai Közlöny* 1899. május 7-én közölte a hírt, hogy május 1-jén megyei főügyésszé választották.

A Csapó és Fromm család kapcsolata Füreddel ezután sem szakad meg. Megszerethették a Döry-nyaralót (Ma Astoria szálló), mert többször is itt szálltak meg. 1899. június 9-én egy napon érkezett Budapestről özv. Fromm Pálné Paula lányával és cselédjével, Hochhalt Károlyné egyetemi magántanár neje (Ő Fromm Eugénia, Csapó Kálmánné húga.) és cselédje, valamint Veszprémből Csapó Kálmán megyei főügyész családja cselédjeikkel, hat fővel. 1902. augusztus 1-jétől itt lakott Csapó Kálmánné és két leánya, Fiedler Erzsébet nevelőnővel és egy cseléddel. A *Balaton-Füred* című lap tudósítása szerint részt vettek az augusztus 6-i Annabálon is. 1903-ban Csapó Kálmán Veszprém vármegye főügyésze a fürdővendégek képviselőjében tagja volt a balatonfüredi fürdőbizottságnak. Az augusztus 22-i ülésen kérte, hogy a felső parkban legyen több pad, s a klubház környékén érezhető bűz okait szüntessék meg.⁸ 1906. július 2-án özv. dr. Fromm Pálné magánzónő, Paula lánya, Csapó Nussi (Eugénia?), valamint Hochhalt Károly kórházi főorvos és neje, két cseléddel Pestről érkezett a nyaralóba. A *Veszprémi Hírlap* tudósítása

szerint Csapó Kálmán, felesége és Mici leánya, valamint sógor-nője is részt vett az Anna-bálon.

1917. november 29-én javasolták Csapó Kálmán vármegyei tiszti főügyész részére a II. osztályú Polgári Hadi Érdemkereszt adományozását. A *Pápai Hírek* 1924. március 22-én közölte, hogy a Veszprém megyei tiszti főügyész kormányfőtanácsosi címet kapott. A *Pápai Hírlap* 1925. február 28-i számában jelezte, hogy március 9-én fog nyugalomba vonulni. A Veszprém megyei törvényhatóság örökös tagja 90 éves korában, 1931. február 15-én tüdőgyulladásban halt meg Vesz-

prémben, Rákóczi tér 9. sz. lakásán. Az alsóvárosi temetőben nyugszik. Felesége 1939. szeptember 25-én Budapesten halt meg, dr. Fromm Pál, védettséget élvező családi sírboltjában pihen a Kerepesi úti Nemzeti Sírkertben.

A dokumentumokból feltároló életutak ismeretében válasz adható a sírkövel kapcsolatos kérdésre: Az 1800-as évek elején titokban házasodott fiatal pár gyakran járt ide, jól ismerték Füredet, majd évtizedek múlva, idős korukban, egyetlen gyermekük családjának gondoskodását élvezve kerültek ismét a távoli, kedves helyre, s pihennek immár több mint 120 éve szülőhelyüktől távol.

Jegyzetek:

1. Csapó Zoltán – Hermann Róbert – Jánosi András: A dunántúli önkéntes mozgó nemzetőrség 1848-as „parancsolatkönyve”. = Hadtörténeti Közlemények. 1998. 1. 221-289. Olvasható még: <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00004/pdf/08csapo-hermann-janosi.pdf>
2. Szilas = Szilasbaltás, 1942 után Mezőszilas. 1950-ig Veszprém megyéhez tartozott, most Fejér megyei település.
3. Balatonfüredi panaszkönyv 1836 – 1840. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt írta és a mutatókat készítette Hudi József. Balatonfüred, 2015. /Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 74./
4. Gyászbeszéddek s imák, mellyek néhai tekintetes nemes és vitézlett Hollósy Filep László urnak, tekintetes nemes Veszprém megye több évekig volt szolgál- és főbírájának, több tekintetes nemes megyék volt táblabírájának s a mezőföldi helvét hitvallásu egyházmegye számos éveken keresztül tanácsnokának, utolsó tisztesség tételekor

Amikor a füredi földben nyugvó 1848-as hősökre emlékezünk, ne csak a Vázsonyi utcai református és katolikus temetőben pihenő Varga Imre őrnagy és Csordás László honvéd neve jusson eszünkbe. Gondoljunk tisztelettel a Bajcsy-Zsilinszky utcai református temetőben végső nyugalomra lelt Molnár Dénesre, a kormányt Debrecenbe is követő 1848–49-es országgyűlési képviselőre, Molnár Aladár művelődéspolitikus édesapjára, akit a forradalom után meghurcoltak, s aki életének utolsó éveit füredi birtokán töltötte. Emlékezzünk ezután az ugyanitt pihenő Csapó József századosra is, aki a szabadságharc alatt Fejér megyében tevékenykedett, később pedig Veszprém megye közeletének aktív szereplője lett. Tiszteljük mindnyájukat és ápoljuk sírjaikat

(Fotó: Némethné Rác Lídia.)

1855. évi december 7-kén, a gyász udvarban, s temetőben s a szilas-baltási reformált egyházban tartattak. Komárom. 1856. <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/29624?locale-attribute=en>
5. Lichtneckert András: Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863 – 1892. Balatonfüred, 2008. 278. /Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai, 41./
6. Csapó Kálmán: Kisfaludy Sándor ércszobra leleplezésekor. (Balaton-Füred, június 11.) = Vasárnapi Ujság. 1860. június 17. 25. sz. 294.
7. Eötvös Károly író felesége Fromm Etelka, Fromm János ügyvéd (1795 – 1887) leánya. Adataim alapján Fromm János testvére, Csapó Kálmán apósa, dr. Fromm Pál volt.
8. Lichtneckert András: A balatonfüredi fürdőbizottság üléseinek jegyzőkönyvei 1855 – 1917. Balatonfüred, 2010. /Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai. 58./ 156-158.

EGERVÖLGYI DEZSŐ

BALATONFÜREDHEZ KAPCSOLÓDÓ NUMIZMATIKAI EMLÉKEK

Aki a Széchenyi család történetével foglalkozik, gyűjti a hozzájuk kapcsolható numizmatikai emlékeket is, óhatatlanul kapcsolatba kerül Balatonfüred múltjával, majd egyenes folytatásként jelenével is.

Az első családtag, a Nemzeti Múzeumalapító gróf Széchenyi Ferenc, akinek nyaraló kastélyát 1782. június 6-án avatták fel. Ekkor már a gyógyvizek között tartják számon a füredi savanyúvizet.

Nagyobb ugrás az időben és három nevet kell megemlíteni, akik személyükben a Balaton jövőjének befolyásolói.

Hertelendy Károly Zala-megye alispánja, Gróf Széchenyi István és Kossuth Lajos.

Munkásságuk eredménye a balatoni gőzhajózás megindulása.

1846 szeptember 21-én futott ki a balatonfüredi kikötőből a Kisfaludy lapátkerekű gőzös.

Az esemény története több, a hajózással foglalkozó műben olvasható.

Az érmek az emlékezés ébren tartói. Jelzik, hogy 170 év után is emlékezünk azokra a kiemelkedő egyéniségekre és tevékenységekre, akik a Balaton és környéke előtt kaput nyitottak a gyorsabb fejlődés érdekében.

1. Vándordíj, 1942.

E(löl): Középen a Széchenyi család címere, alatta rozettában 1942 évszám. Körbe: GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN VÁNDORDÍJ.

H(átul): Középen a Szent Korona, alatta horgony. Körbe: KIRÁLYI MAGYAR YACHT CLUB . 1867 – 1942 .

Vert bronz, 40 mm. Ismeretlen alkotó.

2. Balatoni gőzhajózás, 1946.

E.: Alul babérág között címerpajzs, fenn három sorban: 1846 / BALATON-FÜRED / 1946. Körbe: A 100 ÉVES BALATONI HAJÓZÁS EMLÉKÉRE

H.: Gőzhajó két árbóccal.

Vert, szürkefém réz bevonat, 40 mm. Boczán Károly éremművész.

3. Balatoni gőzhajózás, 1971.

E.: Középen gőzhajó két árbóccal, alatta 1846 / 1971. lent: 125 ÉVES A BALATONI GŐZHAJÓZÁS

H.: -----

Vert vörösréz, 42 mm. Ismeretlen alkotó.

4. Balatoni gőzhajózás, 1996.

E.: Fenn gőzhajó két árbóccal, alatta 1846 / 1996 babérág között, lent félkörben: 150 ÉVES A BALATONI GŐZHAJÓZÁS

H.: Középen szembe néző Széchenyi mellkép, a jobb vállon BOGNÁR mesterjegy, körben: GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN 1791-1860

Vert, ezüstözött bronz, 42 mm. Bognár György éremművész.

5. Kisfaludy gőzhajó, 1946.

E.: Középen gőzhajó, fenn KISFALUDY / 1846.

Lent: A BALATON / ELSŐ GŐZHAIÓJA

H.: Középen modern motoros hajó. Fenn M H R T lent HÉVIZ

Fülezett, vert bronz, 30 mm. Ismeretlen alkotó.

6. Jelvény, 1950 körül.

E.: Középen motoros hajó, alatta ötágú csillag, lent szalagon B. FÜREDI HAJÓ.

Körben: cserkoszorú.

Vert bronz, 25 mm. Ismeretlen alkotó.

7. Balatoni gőzhajózás, 1996.

E.: Középen gőzhajó, fenn FÜRED – KENESE / 150 / ÉVES. A hajó alatt 1846 – 1996 / BALATONI GŐZHAIÓZÁS

H.: Jobbra néző arckép, a nyak mögött JJ meszterjegy. Az arc előtt: GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN 1791 – 1860

Öntött bronz, 65 mm. Jákfalvi József éremművész.

8. Emlékverseny, 2008.

E.: Felirat külső körben: MAGYAR . VITORLÁS . SZÖVETSÉG

Belső körben: HUNGARIAN YACHTING ASSOCIATION

Középen piros alapú zászló, melyet vízszintesen és függőlegesen fehér-zöld-fehér szalag oszt négy részre.

H.: Körbe: SZÉCHENYI ISTVÁN EMLÉKVERSENY. Középen

három sorban SIKA-GEZE / KUPA / III.

Fülezett, vert bronz, 40 mm. Ismeretlen alkotó.

Irodalom:

1. Ács Anna – Lichtneckert András: A Széchenyi-Széchenyi család és Balatonfüred.– Balatonfüred: Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2011. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 62.)
- 2./ Tóth-Bencze Tamás: Balatonfüred az évszámok tükrében. Balatonfüred: Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2011. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 60.)
- 3./ Dr. Bíró József: A balatoni hajózás története. – Siófok: Mahart Balatoni Hajózás Kft., 1996.

FENYVES MÁRIA ANNUNZIATA

A füredi nádas csöndesen zizzent ...

„... szőlős lejtőire arany-zöld fény dől,
barack virul ott s mandula-liget.”

(Keresztury Dezső: Füred)

Halvány jégzöldből kékbe váltott a Balaton.

*A tóban, Füred partjainál kikandikálnak a ná-
dak, hogy azután hosszú szárba szökkenjenek, és
beszélgessenek, sóhajtsanak, énekeljenek a széllel;
nádi-zene szóljon a vízparton, s élvezzük a szépsé-
geket, a madarak röpteit, énekeit, a csöndet, a nyu-
galmat. Amikor hajnalban fel jó az éltető napsugár
fényeivel, arany-ezüst színcsodáival felöltözteti a
tájat, s újabb és újabb örömeket tár elénk a termé-
szet sokszínű palettájáról. Kell az öröm, a szépség
mindennapjainkban. Élvezzük a nádasok, a levelek
rezduléseit, a szivárványszínű szitakötők táncait,
hiszen üzen a nagy természet nekünk, a kedves Ba-
laton és a nádas, itt Füreden.*

*Szárnyas nagy IDŐ vigyázza a tó vizét, a derűs
hegyek, dombok között. A nád suttogón üzen bal-
zsamot leheletével, néha a visszhang is – a múltbéli
visszhang is – üzen, s éjjel az ezüsthomlokú Hold
sugara tündöklőn visszamereng, miközben a nádas
csöndesen zizzen ...*

Sok-sok élményt tud elraktározni, sok-sok em-
léket tud megőrizni az ész, a szív, a lélek, sok
szépséget a nagy természetből.

Sétáim, kirándulásaim során sokszor láttam a
zöld színekben pompázó, hamvas zöld lengedező
nádasokat, sok helyütt hatalmas erdeit, hiszen né-
hány helyen valóban erdőnyi sokaságuk látványa
fogadott, és milyen finomak, kecsesek, karcsúak,
erősek, szépek voltak. Ahogy mentem mellettük,
köztük, mintha beszéltek volna: suttogtak, susog-
tak, zizzentek a szél akkordjára. A hamvas zöld le-
velek simultak egymáshoz; viráguk, mintegy bóbi-
ta díszlettek az ágak végén, hajladoztak lágyan.

Az egyik utam során láttam egy letört szárat,
felvettem, s elvágta a kezem.

Hát ilyen ez a nád? –szomorodtam el. Akár csak
az emberek, bánanak.

Visszadobtam, s tovább mentem. A nád is;
rossz, jó, szép, csúnya, ahogyan az emberek.

Ilyen az élet!

Már régóta írok verseket, elbeszéléseket, mesé-
ket, s nem is oly régóta írtam a nádról, a nádasok-
ról is, míg végül egy egész könyvnyi lett belőlük.

Mindig szeretettel néztem a nádasokat, még té-
len is, amikor a hó már betakarta a tájat, a letört, le-

töredezett, elszáradt nádat, nádasokat láthattam,
mégis szeretettel írtam róluk, ahogy zizzentek,
piszkos-sárgán, tépetten, kopottan, némelyiknek a
bóbitája rogyadozva, árván állva a nagy hidegben.

Mennyit gyönyörködtem bennük a Balaton
északi partján egyszer egy fagyos februári napon.
Persze megírtam és le is festettem a tájat, s ma is
örzöm e képet, mert akkor, és azóta is oly kedves
nekem.

A nádas mellett

Jöjjenek velem barangolásaimban a nádasok
mentén és hallgassák kedves hangjukat, s élvezzék
a szitakötők rebbenéseit a szivárványszínű ruháik-
ban, a mocsarak szélén, tavak partján, ahol nyílnak
a sárga színű gólyahírek, s a vadvirágok vetélked-
nek egymással. Vagy a folyók közelében ahol a
zöld füvek színskálája fogad, a százsorszépek fe-
hér és rózsaszín kalapjaikban tündökölnek, és
Achilleák ezer és ezer csipkeruháikban nyílnak. A
tavak világában, ahol a sárga vízililiomok sokasága

nyújtózkodik a fény felé, s tárt szirmaikkal várnak ...

Hallgassák a nádak felénk küldött dalait, zize-néseit, s tán PÁN isten is néha arra jár, s majd fújja nádsípját, a Szürinxet.

De ki is volt PÁN?

És milyen a pánsíp? És miért SZÜRINX? PÁN, /PÁN = MINDEN/ HERMÉSZ fia, a kereskedelem, a jóslás istenének a hírnöke. Sok gyermeke közül PÁN a természet-szellemek egyike. Démoni figurája félig ember, félig állat, arca ráncos, hegyes állú, szakállas, homlokán szarvak, testét szőr borítja Árkádiában született, s anyja valószínűleg nimfa volt. Az istenek befogadták az Olümposzra. Különösen DIONÜSZOSZ szerette, kedvelte. Huncut volt, már gyermek korában bátyja APOLLÓ tegzét, nyilait ellopta, aki éppen akkor Thesszáliában pásztorkodott. PÁN sok nimfát szeretett. Például EKHÓ-ba is szerelmes volt, majd egy forrás és egy erdő nimfába., de PITHÜSZ nimfa fenővé változott, így szabadult meg tőle. Egyik nagy szerelme SZELENÉ holdistennő volt, de Ő sem akarta a sötét istent követni, ezért PÁN fehér báránnyal ruhába bújt, így csalogatta magához.

A nádas körül

Egyik nap, – amikor a napsugárban fürdő árkádai tájon legeltetett–, látta meg SZÜRINX-et? A

nimfa szépsége úgy megragadta, hogy utána ment, de SZÜRINX megijedt tőle, és a Ladon folyó partjái futott, segítségül hívta a többi nimfát, de végül is reménytelenségében a vízbe ugrott, ahol nádszállá változott. PÁN, amikor meglátta zokogásban tört ki. Bánatában, ahogy a szél meglegyintette a nádist, panasz hangot hallott, és a szélben több nád is letört. PÁN összeszedte a nádszállakat, darabokra vágta, majd összekötötte. Így lett a nádsíp, azaz pánsíp, vagyis ahogy Ő elnevezte: szürinx, – SZÜRINX.

A pánsíp a legrégebb hangszer, legendák övezik. A történeti források szerint több mint hat ezer éves ...

OVIDIUS, római költő, – az „Átváltozások” című mitológiai történetében ad magyarázatot a származására. A pánsíp az ókor óta ismeretes, a hajdani Árkádiában is és Görögország bukolikus tájain, ami a származási helye.

Az első pánsípok egyetlen csőből álltak, később két és több csőből készítették el.

Az első klasszikus pánsípok, – a görög pánsípok, – Kr.e. a 2500-as évekből erednek és az égei – tengeri Kikládok szigetsoporton használták. Miután a rómaiak meghódították Hellaszt számos elemet átvettek a görög kultúrából, így a pánsípot is, melyet ők „aenis”-nek neveztek el.

A pánsíp Európában mindenütt fellelhető. Romániában a dákok már Kr.e. 7. században is használták, és „nai”-nak hívták és ma is annak hívják.

A pánsíp Európában, Indonéziában is létezik. Thaiföldön például „wode” a neve. De Kr. e. kétezer évvel korábbi változatai ismertek. A kutatók szerint az inka és a maja civilizációk tökéletesítették, mielőtt elterjedt volna az amerikai földrészen.

A hangszer nagyon népszerű lett! De igazi elő-rejutása 1937-ben kezdődött a párizsi és a New - york-i világkiállításon 1939–40-ben, amikor is FANICA LUCA virtuóz játéka elbűvölte a nagy közönséget.

A pánsíp hangjai megnyugtatók. A hangjai elvarázsolnak bennünket, mert ez a zene ajándék. Hangjai visszavisznek Hellász bukolikus tájaira, a pánsíp származási helyére.

E hangszerből áradó idillikus zene, nyugtató hatású, ami FANICA LUCA munkásságának köszönhető, aki 17 éves korától a világot járta hangszerével. Legtehetségesebb tanítványa, unokaöccse DAMIAN LUCA, igazi örököse, aki a világon elismert művésze hangszerének. És egyedül álló GHEORGHE ZAMFIR munkássága, szorgalma, kitartása is, aki 13 éves korától fogva, – amikor

még a faluja körül elterülő dombokon kecskéket őrzött, – szerette hangszerét, s e tájon hangzottak el a pánsíp csodálatos hangjai. Hogy szerette hangszerét szavai is bizonyítják, így fogalmazott és állítja – a művész, még hozzá híres művész –, hogy: „*A pánsíp hangjaiban, és hangszínében maga a természet fejeződik ki. Hallani lehet benne az erdő zsongását, a növények susogását, az ég és a föld közötti kapcsolatát.*” És lelki békét ad.

Egyébként a nimfák gyönyörű alakok voltak, akik a természet különféle elemeit személyesítették meg. Így; a folyókban, patakokban, tavakban, forrásokban levő csoportjuk: a NAJÁDOK. A fákbán rejtőzködők pedig a DRIÁDOK.

A mítoszok sok örömet, szépséget tartogattak – tartogatnak az embereknek, hiszen a hellén mítoszok az emberiség költői képzeletének legszebb alkotásai közé tartoznak, izgalmasak, szellemesek, fordulatosak. Érdemes olvasni, tanulmányozni, egy kicsit más világba „belekóstolni”, a mitológiák szép világába. A szép Görögország tájaival megismerkedni.

Ott künn a tó partján, a harmatos zöld nádas most is csöndesen zizzenek, alig-alig hallhatóan. Üzen a nádas, beszél, dalol.

Dalol a nád nádsípjával, nádihegedűvel, nádizenét nekem, ... nekünk, ... mindenkinek ...

*„A nádnimfa, a nádas hervadozva vár,
A gyertyák dalában elnémul a nád,
Szitakötő fényben, a dalban sír a vágy!”*

/Huchel, Peter/

Az illusztrációkat Fenyves Mária Annunziata készítette.

Nimfa vagyok ...

Fáradt hőse e szomorú földnek,
Elmentél Te is a többiek után.
Szakadó nagy záporok elmosták
a századokon zengő nagy család
nyomait, akik előtted vívtak csatát,
akikben harcos, erős izom szaladt
a feszülő, fehér bőr alatt:
Róluk is csak, írás maradt ...

De én, szorgalmasan rogom soraimat
míg élek Rólad, kinek kedvese voltam.
Nimfa vagyok, kit elrejt a nagy csönd,
És a hamvas zöld kedves nádas,
mert lelkem rommmezők törmelékein jár,
néha zokog, nyugtot már nem talál,
mert lelked, az az isteni tűz kis
szikrája elszállt, örökre elszállt,
és a kék égnek mezején kereng ...

(Fenyves Mária Annunziata)

CSIZMAZIA DARAB JÓZSEF

A BALATON JEGÉN ...

Sok-sok év után ezen a télen ismét lehetett örülni a téli sportoknak a Balatonon. A különlegesen jó jégminőség emlékezetembe idézte a 85 évvel ezelőtti füredi telet. Az a tél hasonlóan hideg volt, mint az idei, így még március elejéig is megmaradt a jég. Február 27-én, szombaton az egész országban – 10 °C alatt volt a hőmérséklet, míg az Alföldön, sok helyen – 13 °C alatt maradt. Napközben sem emelkedett – 1 °C fölé. Bár magam 1932-ben még nem éltem, de családunk aznap nagy izgalomban volt, és ezt a napot szeretném felidézni.

A korcsolyázás veszélyei az elmúlt 85 évben mit sem változtak. Akkor is voltak rianások, és a horgászok is rendszeresen léket vágtek a jégen, mely azután az éjszakai hidegben ugyan újra befagyott, de a rajta lévő vékony jégréteg nem volt jól látható. Édesapám, Csizmazia-Darab József, 1932-ben 13 éves volt, és Veszprémbe járt polgári iskolába. Csak hétvégén és az iskolai szünetekben ment haza szüleihez Balatonfüredre. Egy ilyen alkalommal, február 27-én, szombaton is barátaival ment korcsolyázni, az uszoda közelében ráfutott egy halászok által vágott lék vékony jegére, és elmerült a vízben. Barátai, Barka Lajos, Baán László és Baán Barna mentették ki.

Ez olyan nagy hír lett, hogy március 2-án a budapesti Friss Újság címlapon hozta a történetet. Mivel a címlapra kép is kell, de az nem állt rendelkezésre,

gyorsan megrajzoltatták a szerkesztőségben, és kész is volt a vezércikk:

„Három életmentő kisdíák hőstette a befagyott Balatonon.

Vidám az élet most nap-nap után a befagyott Balatonon. Korcsolyázók, fakutyázók lepik el a part közelében a magyar tenger tükörsima jégpáncélját. Tegnap délután Balatonfürednél már a kora délután órákban kiment a tó jegére több barátjával ifjabb Darab István¹ polgári iskolai tanuló és korcsolyáit felcsatolva, nekiiramodott a szinte végtelennek tűnő jégmezőnek. Bátran, biztosan siklott egyre messzebb a parttól. A tartós hideg oly vastagra növesztette a jeget alatta, hogy közelben, távolban megrakott szekerek jöttek, mentek Somogyból Zalába. Kipirult Darab István képe, amint száguldás közben fújta a szél; se látott, se hallott a gyönyörűségtől, nem látta a veszélyt, melynek

egyenesen halálos ölelésű karjaiba rohan. Nemrég halászok jártak erre; léket vágtak a jégen, melynek frissen befagyott helyét nem vette észre a sebesen közeledő fiú. Hirtelen reccsent a jég, beszakadt és Darab István nagyot sikoltva elmerült a három méter mélységű, jeges vízben. Szerencsére néhány száz méterre lévő társai meghallották a rémült sikolyt, és lélekszakadva rohantak megmentésére. Barka Lajos, Baán Barna és László, valamennyien veszprémi gimnazisták.² Még idejében odaértek a szerencsétlenség helyszínére és életük kockáztatásával kimentették a fuldokló fiút.”

A baleset illusztrálása

Csizmazia Darab József
(1918 – 2013)

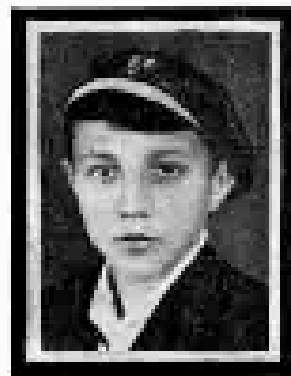
A március 2-i „Pesti Hírlap” és a „8 Órai Újság” rövidítve ugyanezt az anyagot hozta le valószínűleg ugyanannak a tudósítónak a tollából. Március 5-én a „Balatonfüred” hetilap is foglalkozott az esettel, a helyismerete alapján korrektül leírva a történeteket.

„Beszakadt a jég egy tanuló alatt

A múlt szombaton ifj. Cs. Darab József polgári iskolai tanuló, községi bíránk fia a Balatonon korcsolyázott. Korcsolyázás közben az uszoda mellett, hol nem rég lékelték körül a pilotákat, s a jég még gyenge volt, beszakadt és a jég alá merült. Szerencsére barátai, Barka Lajos, Baán Barna és László a szerencsétlenség helyéhez közel tartózkodtak, és sikerült nekik társukat kimenteni. – Másnap, közel ehhez a helyhez Schalbert Ferenc liftes fiú alatt szakadt be a jég, akit Ifj. Kovács Béla gyógyszerész és Almási Béla pincér emeltek ki a fagyos vízből.

Itt jegyezzük meg, hogy egyes budapesti lapok a Balatonon történő eseményeket hátborzongatóan közlik le, sőt egyes szerencsésen megmenekültet el is temetnek. Kijelentjük, hogy ezeket a híreket nem mi közöljük a szenzációt hajszoló újságokkal, mi egy lapnak sem vagyunk tudósítói.”

Bár édesapám hamarosan felgyógyult a megfázásból, az esetnek lett utóélete. Barka Lajost, aki a fiúk közül Balatonfüreden járt iskolába, valószínűleg a Darányi Ignác Iskola felterjesztésére tüntették ki bátorságáért. 1932. július 13-án meg is jelent a Budapesti Közlönyben, hogy június 26-án Gróf Károlyi Gyula királyi miniszterelnök felterjesztésére Barka Lajos balatonfüredi polgári iskolai tanuló önfeláldozó és bátor magatartásával véghezvitt életmentéséért Horthy Miklós kormányzó a Magyar Bronz Érdemérmét adományozta.

Az csak természetes, hogy a füredi iskola igen büszke volt diákjára, és a tanév végén az 1932–33-as iskolai értesítő ismét részletesen foglalkozott az esettel.

33. oldal, 17. bekezdés:

„Jutalmazások, kitüntetések

Életmentésért a Kormányzó úr Öfőméltósága Barka Lajos IV.-ed osztályos tanulót magyar bronzéremmel tüntette ki. Még a múlt télen történt. A befagyott Balatonon korcsolyáztak a balatonfüredi fiúk. Egyszer csak a füredi bíró fia alatt beszakadt a jég, a fiú elmerült a jeges vízben. Mindenki kétségbe volt esve csak Barka nem, akinek az arc-képét itt bemutatjuk, csak ő nem vesztette el a lélek-jelenlétét. A következő pillanatban már ott feküdt a jégkút szélén, tudta, hogy ő alatta is beszakadhat a jég, de kis szíve nem érzett félelmet, mert halálos veszedelemben forgott a barátja. Barka parancsokat osztogatott:

>>Ne szaladjatok! Mindenki itt marad! Ha a jégre fekszem, fogjátok meg a lábamat!<<

S a mi kis Lajos diákunk a következő szempillantásban félig a jég alá merült és nagy küzdelem után sikerült a jégtáblák alól kihalásznia barátját. Mindent úgy csinált, ahogy azt az egészségügyi órán az iskolában tanulta.

Kedves fiaim, leányaim, Barka Lajos önfeláldozó cselekedete mindnyájatok számára felejthetetlen példa legyen! Ez alkalommal is kérve-kérlek benneteket, hogy testvérként szeressétek és segítsétek egymást. Hiszen olyan kevesen vagyunk magyarok, hogy édes hazánknak egyetlen igaz lélek, ifjú élet elvesztése is fájdalmas veszteség.”

Dr. Darányi Kálmán miniszterelnökségi államtitkár, Balatonfüred országgyűlési képviselője a nyár folyamán az alábbi levélben üdvözölte a kis életmentő polgáristát:

„Kedves Fiam!

Örömmel hozom tudomásodra, hogy Magyarország Főméltóságú Kormányzója a magyar királyi miniszterelnök úr önmagyméltóságának előterjesztésére önfeláldozó és bátor magatartással véghezvitt életmentésért Neked a Magyar Bronzéremet adományozta.

Szívvel köszönök e szép kitüntetés alkalmából, mely fegyelmezettséget, higgadtságot, körültekintést és önfeláldozást tanúsított magatartásodnak méltó elismerése.

Viseld ezt a kitüntetést sokáig erőben és egészségben és serkentsen mindenkor arra, hogy az élet minden viszonylatában nemes elhatározás és ön-

feláldozó bátorság legyenek cselekedeteidnek és tetteidnek rugói.

Szívélyes üdvözlettel: Dr. Darányi Kálmán s.k. min. elnökségi államtitkár, országgyűlési képviselő.”

A Kormányzó úr kitüntetését a tanévnyitó ünnepélyen dr. Mesterházy Ferenc főszolgabíró nyújtotta át buzdító szavak kíséretében. A község nevében Somogyi Imre, helyettes bíró, a tantestület nevében pedig Ország István tanár intézett a kitüntetett tanulóhoz, és az iskola ifjúságához néhány meleg, elismerő szót.

Barka Lajos haláláig őrizte azt a fedeles zsebórát, amelyet családjuk hálája jeléül édesapámtól kapott.

Nyolcvanöt év után a tél most is ugyanolyan szép a Balatonon, mint akkor volt, de a korcsolyázás ma is hasonló veszélyeket rejt.

Források, fahasznált irodalom:

A 1., 5., 6., 7. és 8. képeket a kimentett Dr. Csizmazia Darab József készítette

A Balatonfüredi Darányi Ignác Gazdasági Irányú Állami Polgári Fiú- és Leányiskola Értesítője 1933.

Friss Újság 1932. március 2.

Pesti Hírlap 1932. márius 1.

8 Órai Újság 1932. március 2.
Balatonfüred 1932. március 5.

Jegyzetek:

1. Mire a távirat Pestre ért, Józsefből István lett.
2. Barka Lajos a balatonfüredi polgári iskolába (1933-tól Darányi Ignác Polgári Iskola) járt.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

PÓTLÁS A „BALATONFÜRED EMLÉKJELEI” C. KÖNYVHÖZ

2005. április 29-én és 30-án jubileumi szakmai napokat tartottak a Széchenyi Ferenc Kertészeti Szakképző Iskola és Kollégium (ma: Szent Benedek Gimnázium Balatonfüredi Széchenyi Ferenc Tagintézménye) fennállásának 70. évfordulója alkalmából. Ennek keretében 29-én a tanintézet udvarán az elhunyt tanárok és diákok tiszteletére kopjafát avattak. Az emlékjelet Szalay László fafaragó készítette. Továbbá ezen a napon felavatták Mónus Béla „Mese a szőlőről” mészkőből készült szobrát, ugyancsak az oktatási intézet udvarán. Végezetül az iskola kollégiuma előtt egy emlékfát is elültettek.

A tábla anyaga: sárgaréz

Felirata: „Kopjafa / Felállításra került a / Széchenyi Ferenc / Kertészeti Szakképző / Iskola és Kollégium / fennállásának / 70. évfordulóján, / emlékezve elhunyt / munkatársainkra, / diákjainkra. / Balatonfüred, 2005. 04. 29.”

A tábla anyaga: sárgaréz.

Felirata: „Mese a szőlőről” / Mónus Béla alkotása / állította / a Széchenyi Ferenc Kertészeti Szakképző / Iskola és Kollégium / alapításának / 70. évfordulója alkalmából / 2005. április 29. az iskola tantesülete, dolgozói és / tanulói”

Emlékfa a Széchenyi Ferenc Kertészeti Szakképző Iskola és Kollégium kollégiuma előtti udvaron.

Ültetés ideje: 2005. április 29.

Fa fajtája: csüngő kék atlaszcédrus (*Cedrus atlantica* 'Glauca Pendula')

Az emlékjel anyaga: terméskő, sárgaréz tábla.

A tábla felirata: „Emlékfa / *Cedrus atlantica* (*Glauca Pendula*) / A Lappen faiskola (Németország) adománya. / Telepítette Végh Róbert iskolánk volt tanítványa, / végzős diákjaink nevében a / a Széchenyi Ferenc Kertészeti Szakképző / Iskola és Kollégium / fennállásának 70. évfordulójának / Balatonfüred, 2005. április 29.”

Emlékfa a sétányon.

Ültetés ideje: 2008. április 25.

Fa fajtája: tarka levelű zöld juhar (*Acer negundo* 'Flamingo').

A tábla felirata: „Ezt a fát / fennállásának / 40. évfordulója / alkalmából ültette / a Magyar / Szállodaszövetség / 2008”

A 40 éves Magyar Szállodák és Éttermek Szövetsége (1968. március 30-án, 17 szálloda részvételével alakult meg) tiszteletére, a szintén 40 éves Annabella Hotelben megtartott kétnapos balatonfüredi kihelyezett ülés során Kopócsy Andrea, a szövetség akkori elnöke emlékfát ültetett a Tagore sétány mellett, az Annabella szálló előtti, úgynevezett „ZöldZóna” területen. A faültetésen részt vett a szövetség akkori ügyvezető elnöksége is. A táblát később, a nyár folyamán helyezték el. A fa őshazája Észak-Amerika, de Magyarországon is igen elterjedt díszfa. Középerősen növekedő (kb. 4–5 m magas, 3–5 m széles) kiskoronájú fa, vagy nagy bokor. Frissen kihajtó levelei flamingó rózsaszínek. Nyár közepén megváltoznak a levelek, közepe halványzöld, szegélye pedig fehér színű lesz. Virágai sárgászöld színűek, kétféleképpen, áprilisban, lombfakadáskor nyílnak.

Emlékfa a sétányon, a Nobel-díjasok ligetében.

Ültetés ideje: 2013. október 8.

Fa faja: hárs.

A tábla felirata: „Ezt a fát az éghajlat kutatásáért / Nobel Béke-díjat kapott IPCC kutatói: / Faragó Tibort / Jászay Tamás / Nováky Béla / Somogyi Zoltán / Ürge-Vorsatz Diána / ültették. / 2013.”

Egy újabb facsemetével gyarapodott a balatonfüredi Nobel-díjasok ligete, a Tagore sétányon. Az emlékfát az „Éghajlat-változási Kormányközi Testület” (IPCC) kutatócsoportjának magyar tagjai közül négy tudós: Faragó Tibor, Jászay Tamás, Somogyi Zoltán és Ürge-Vorsatz Diana ültette el a betegsége miatt távol lévő Nováky Béla professzor nevében is, hogy ezzel is emlékeztessenek a klímakutatás, valamint a klímaváltozás elleni gyakorlati lépések fontosságára. A faültetés jogát azzal a kiemelkedő tudományos munkával érdemelték ki, amelynek eredményeként az IPCC – Al Gore, akkori amerikai alelnökkel megosztva – 2007-ben elnyerte a kollektív Nobel-békedíjat. Az eseményen Hári Lenke, balatonfüredi alpolgármester asszony mondott beszédet. Eszerint: a faültetés az emlékállítás mellett egyben felhívás is mindenkinek azért, hogy jobban foglalkozzunk ezzel a jövőnk meghatározó üggyel.

Szobor a Ferencsik János Alapfokú Művészeti Iskola hátsó udvarán (parkjában), Ady Endre u. 13.

Anyaga: bronz, rózsaszín márvány posztamens.

Alkotója: Ferenczy Béni (1952).

Avatás ideje: 2016. június 12.

Felirata (a talapzaton): „*Ferencsik János / karnagy / 1907 – 1984 / Balatonfüred / első / díszpolgára*”

A művész halálának évfordulóján dr. Bóka István balatonfüredi polgármester és Illényi Gáborné, Ferencsik unokahúga a Ferencsik János Alapfokú Művészeti Iskola (az oktatási intézmény Pálóczi Horváth Ádám egykori balatonfüredi kastélyában működik 1991 szeptemberétől) parkjában felavatta a Ferencsik Jánosnak – Lajtha László tanítványának – emléket állító szobrot. Az avatóünnepség elején Lajtha *Mikor Csíkból elindultam* című népdalfeldolgozása hangzott el. Beszédet mondott Dohnál Szonja művészettörténész és Kovács János, Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas karmester. Az avatás után megnyitották Mezey Béla fotóművész kiállítását is, amely 150 Ferencsik-fotót mutatott be az érdeklődőknek a zeneiskola épületében. Ferencsik szívesen töltötte szabadidejét balatonfüredi nyaralójában. Ő volt a település első díszpolgára (1982). A szobrot eredetileg 1988. július 15-én avatta fel Petrovics Emil, a Magyar Állami Operaház akkori főigazgatója. Ferenczy Béni 1952-ben (az

akkor 45 éves Ferencsikről) készült munkája, a szobrászművész özvegye felajánlásának köszönhetően kerülhetett Balatonfüredre. Ferencsik volt titkára, Forgách József érdemes művész, főiskolai docens vállalta a szobor öntésének, valamint a (fehér) márvány posztamens előállításának költségeit, továbbá ő választotta ki a szobor 1988-as eredeti helyét. Az ünnepségen Szücs Károlyné akkori művelődési osztályvezető üdvözlő szavai után Lukin László zeneesztéta, zenepedagógus méltatta a szobrot, majd Petrovics Emil beszéde következett. A közterületen álló emlékművet többször is ledöntötték. A szobrot – a ledöntéseket követően – előbb a Városgazdálkodási Vállalat (1991-től Probio Településüzemeltetési RT., ma: Probio Zrt.) telephelyére szállították, majd az 1990-es évek közepétől a 2016-os újraavatásáig a Balatonfüredi Helytörténeti Gyűjteményben őrizték. Az eredeti, 1952-ben készült szoborportré a Magyar Állami Operaház galériájában található. Ferencsik János nevét Balatonfüreden utca, valamint emléket az iskola falán tábla is őrzi. Utóbbit eredetileg 1987-ben avatták a Bajcsy-Zsilinszky utcai épület falán, majd 1991-ben került át jelenlegi helyére. 2008-ban a művész egykori Tamás-hegyi nyaralója falán is táblát avattak tiszteletére.

Emlékfa Balatonarácson, a Szent Benedek Gimnázium Balatonfüredi Széchényi Ferenc Tagintézménye udvarán.

Ültetés ideje: 2017. március 2.

Fa faja: platán.

A tábla felirata: „*Arany János / emlékfá*”

Az Arany János születésének 200. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen előbb Bózsvar Dzszenifer 12.R osztályos tanuló mondta el a költő Epilógus című versét, majd Vollein József irodalomtanár beszélt Arany életének meghatározó és érdekes eseményeiről. Az ünnepség végén – a parképítő tanulók közreműködésével,

Fehér Richárd kertépítő szaktanár irányításával – ültették el az emlékfát, egy, a nyári viharban kitört fa helyett a Toldi-trilógia írója tiszteletére. A fa mellett egy emléktáblát is elhelyeztek. Az ünnepségen részt vett az iskola minden tanulója és tanára. Balatonfüreden is egész éven át, a kulturális rendezvények szerves részét alkotják majd az Arany-emlékévhöz kapcsolódó programok. Kiállítás, filmvetítés, tudományos előadás, koncertek és ifjúsági programok várják az érdeklődőket. Az arácsi középiskolán kívül a többi balatonfüredi iskola is megemlékezik az év folyamán Arany Jánosról.

Megjegyzés: a fa kiszáradt, pótlását tervezik.

(Felvételek: szerző.)

* * *

52. oldal: 100 éves a balatoni vitorlázás és

224. oldal: A Balaton-Füredi Yacht Egylet megalakulása

A 1966-ban felavatott emlékműn, majd az 1997-ben avatott tábla alatt elhelyezett horgony (vasmacska) eredetileg egy másik emlékjel része volt, amelyet **1933. augusztus 20-án** avattak fel a Királyi Magyar Yacht Club (KMYC) füredi klubházának (ma: Vitorlás Étterem) udvarán, az I. világháborúban hősi halált halt vitorlázók tiszteletére, egy vöröskő talapzaton betonba ágyazott nagyméretű horgonyt. Erről a „8 Órai Ujság” 1933. augusztus 22. számának 4. oldalán következőképpen számolt be: „**Az ötvenéves KMYC jubiláns ünnepségei Balatonfüreden, augusztus 21.** (Saját tudósítónktól.) Fél évszázados fennállása alkalmából díszes ünnepséget rendezett a Királyi Magyar Yacht Club Balatonfüreden. Délelőtt felavatták a yacht sport háborús halottainak emlékművét a füredi clubház udvarán álló, nagy vörös kőtalapzaton betonba ágyalt óriási vashorgonyt. Ugron Gábor klubcommodore

és dr. Klöss Károly beszédei után Bozmánszky Gáspár* lelkész megáldotta az emlékművet, amelyet a német és osztrák yachtdelegátusok is megkoszorúztak. A zuhogó eső miatt elmaradt a yachtfelvonulás. Délután díszközgyűlés volt, amelyen Ugron elnök üdvözölte a miniszterelnök képviselőjét, dr. Darányi Kálmán államtitkárt, Gyömörey György főispánt, Kelemen Kornél OTT-elnököt és a többi megjelenteket. Viszszatekintő beszéde során lelkesen ünnepelték Andrássy Géza grófot, aki már ötven évvel ezelőtt az első hajótulajdonosok között volt. Kelemen Kornél az OTT nagy aranyérmét nyújtotta, át Ugron Gábornak. Ezüst érmet Iklódi-Szabó János vicekomodore, dr. Klöss Károly vezértitkár és Tóth Lajos titkár, díszoklevelet a sokszoros bajnok, Heinrich Tibor, Heinrich József, dr. Burger Sándor és vitéz Sebők Sándor kaptak. A különböző üdvözlések után dr. Schmidt Ferenc egyetemi tanár, Balatonfüred igazgatósága részéről mondott beszédet, majd ünnepi lakoma után nagyszerű bál következett.”

* Helyesen: Bozmánszky Gyárfás Boldizsár (Tata-Tóváros, 1873. január 4. – Pannonhalma, 1952. március 12.) bencés szerzetes, tanár. Ekkoriban ő látta el a fürdőtelepen a római katolikus lelkész teendőit.

* * *

KIEGÉSZÍTÉSEK A „BALATONFÜREDI ÉLETRAJZI LEXIKON”-HOZ

128-129. oldal:

Latabár Endre énekes színész, színi igazgató, zeneszerző

születés: ~~1812~~ **1811. november 15** ~~16~~.

halál: 1873. július ~~8~~ **10**.

160–161. oldal:

Orosz Pál földbirtokos, táblabíró.

születés/keresztelés: **Balatonfüred, 1763. december 8.**

232. oldal:

Vaszary Ernő erdőmérnök, fürdőigazgató

születés: ~~Nagyecsk~~ **Kisczenk.**

Vendégek érkezése és bálj jelenet
(Illusztrációk a Honderű 1843. és 1844. évi évfolyamából)

Első napi emlékbélyegzéssel ellátott díszhoriték (FDC)
Fotók: Szedlmajer Alex

